

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนที่ประถมศึกษา เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ซึ่งจัดให้มีขึ้นภายนอกโรงเรียนนอกเหนือไป จากการเรียนวิชาศิลปะศึกษาตามหลักสูตรในโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมายและคุณค่าของศิลปะศึกษา
2. ความสำคัญของกิจกรรมศิลปะศึกษา
3. กิจกรรมศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
 - ประเภทของกิจกรรม
 - หลักเกณฑ์และแนวคิดในการพิจารณาเลือกกิจกรรมศิลปะศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา
4. กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ
 - ความมุ่งหมาย
 - กิจกรรม
 - วัสดุอุปกรณ์
 - สถานที่
 - บรรยากาศการเรียน
 - ระยะเวลาเรียน
 - โครงสร้างหรือทีมงานการจัดกิจกรรม
5. การศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและคุณค่าของศิลปศึกษา

ความหมายของศิลปศึกษา

วิชาศิลปศึกษา เป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาที่เกี่ยวกับศิลปะ ซึ่งมีนักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับคำว่า "ศิลปศึกษา" ไว้ดังนี้

วิชิต วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึง ความหมายของศิลปศึกษาว่า เป็นการศึกษาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปินิสัยกับผู้เรียน ให้มีความรู้ ทักษะและความคิดที่ดีต่อศิลปะ

วิรุฬ ตั้งเจริญ (2525) ได้กล่าวไว้อีกว่า ศิลปะเล็กคือ ศิลปะที่เด็กแสดงออกตามสภาพความสนใจ การรับรู้และความพร้อมของแต่ละคน โดยที่การแสดงออกนั้นจะแสดงออกด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านวัสดุที่เหมาะสมและปรากฏเป็นผลงานศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยประสาทตาหรือที่เรียกว่า ทักษะศิลป์ เมื่อศิลปะเด็กเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ศิลปะเด็กจึงมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอน และจิตวิทยาการเรียนการสอนไปพร้อมกัน ซึ่งในหลักสูตรการศึกษาจะเรียกศิลปะเด็กว่าศิลปศึกษา

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปศึกษาหมายถึง การศึกษาเรื่องของศิลปะหรือการศึกษาเรื่องของการสร้างสิ่งใหม่ที่สวยงาม โดยต้องใช้ประสบการณ์ การรับรู้ เหตุผล อารมณ์ และความคิดริเริ่มเป็นเครื่องช่วยในการสร้าง และศิลปศึกษาคือการศึกษาเรื่องของการสร้างงานศิลปะของนักเรียนเองหรือการสร้างงานศิลปะของผู้อื่น

อารี สุทธิพันธุ์ และ วิรุฬ ตั้งเจริญ (2528) ได้ร่วมกันเขียนหนังสือชื่อ "กิจกรรมสร้างสรรค์" โดยให้ความหมายไว้ว่า ศิลปศึกษา คือ การให้การศึกษาทางด้านศิลปะ และเป็นวิชาสามัญวิชาหนึ่งที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว ออกมาเป็นความงามตามทัศนะของตน

เลิศ อานันทนะ (2523) เขียนหนังสือชื่อ "ศิลปะในโรงเรียน" ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดการเรียนการสอนขึ้นภายในโรงเรียนและสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมให้เด็ก ทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับความสามารถได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรี (Free Expression) ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ความคิดจินตนาการ (Imagination) ตามความสนใจและความถนัดทางธรรมชาติของเด็กแต่ละคน กิจกรรมศิลปะจะประกอบด้วย การเขียนภาพระบายสี การปั้นแกะสลัก ดนตรี ฟ้อนรำ ฯลฯ เป็นต้น

สงวน รอดบุญ (2524) เขียนหนังสือชื่อ "ศิลปะกับมนุษย์" ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศิลปศึกษาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่อาศัยเรื่องราวของ "มิติทางศิลปะ" ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพและทุกขิปัญญาของมนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัย รู้คุณค่าของความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะ และบังเกิดค่านิยมต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักนำเอาศิลปะมาประยุกต์ให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ชลอ พงษ์สามารถ (2526) ได้ให้ความหมายของคำว่า ศิลปศึกษาไว้ในหนังสือ "ศิลปะสำหรับครูมัธยม" ว่าศิลปศึกษา คือ การเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ จินตนาการ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แสดงออกเป็นผลงานต่าง ๆ เช่น การเขียนภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ การประดิษฐ์วัสดุต่าง ๆ การแสดงออกนี้ ผู้สอนจะต้องวางโครงการระยะยาว โดยการวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหา วัสดุ วัสดุวิธีการอย่างกว้างขวาง เพื่อให้สอดคล้องกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน

มานพ กนอมศรี (2526) เขียนบทความเรื่อง "ศิลปศึกษาจะไปทางไหน" ได้ให้ความหมายของศิลปศึกษาไว้ว่า คือ การนำเอาศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึนึกคิด เพื่อเป็นการฝึกฝนการทำงานของสมองให้แก่ผู้เรียน โดยมุ่งที่จะเป็นส่งเสริมสร้างให้เป็นคนที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพในการคิดเป็นผลดีต่อไปในการศึกษาวิชาอื่น ๆ ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดแก้ปัญหาและสร้างสรรค์โลกแห่งจินตนาการอันเป็นโลกแห่งความก้าวหน้าทางสมองลงบนกระดาษ ด้วยเทคนิควิธีการทางศิลปะ อันเป็นวิชาเดียวเท่านั้นที่มีอิสรภาพและเสรีภาพในการแสดงออกให้แก่เด็กเรียนมากที่สุด

รัตนะ อุกฤษณ์ผล (2507) กล่าวถึงศิลปศึกษาว่า คือวิชาซึ่งส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ออกมาเป็นงานศิลปะตามที่สนทน การแสดงออกนี้เด็กอาจแสดงได้หลายทาง เช่น แสดงออกเป็นรูปภาพ รูปปั้น การแกะสลัก และการลำดับเสียงในดนตรี เป็นต้น ศิลปศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างบุคคลให้เจริญงอกงามเต็มที่เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่มีความสามารถ เช่น ให้มีความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ มีความสนใจในงานอดิเรก สนใจในสิ่งแวดล้อม และมีโอกาสได้สำรวจ ทดลองในด้านต่าง ๆ ดังนั้น ศิลปศึกษาในโรงเรียนจึงมิใช่เป็นการเตรียมบุคคลสำหรับไปประกอบอาชีพ แต่เตรียมที่จะส่งเสริมพัฒนาการส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก โดยให้เด็กได้แสดงออก ซึ่งความสามารถทางด้านความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ที่ได้รับจากประสบการณ์ภายนอก และเกิดจากจินตนาการอย่างอิสระของเด็ก ซึ่งสามารถแสดงออกได้หลายลักษณะในการทำกิจกรรมศิลปศึกษาประเภทต่าง ๆ เช่น การเขียนภาพ ระบายสี การปั้น แกะสลัก การพิมพ์ภาพ ออกแบบสร้างสรรค์ การสาน ถักทอ ตลอดจนการรู้จักคุณค่าทางศิลปะ โดยครูเป็นผู้จัดประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะ เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ มีความสุขในชีวิตและเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย

คุณค่าของศิลปศึกษา

ศิลปะ เป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคน โดยจะแทรกซึมอยู่ในกิจกรรมทุกอย่าง ทุกเวลา ทุกสถานที่ จนมีการทดลองศึกษาค้นคว้าพบข้อเท็จจริงทางด้านจิตวิทยาว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการและความสามารถที่จะแสดงออกและสร้างสรรค์ศิลปะอยู่ในตัวมาตั้งแต่เด็ก ๆ ซึ่งถ้าได้รับโอกาสและการส่งเสริมที่เหมาะสม ความสามารถเหล่านั้นจะเจริญขึ้นได้ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2523)

นักการศึกษาหลายท่านมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ศิลปะมีค่าแก่การศึกษานับตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นมหาวิทยาลัย วิชาศิลปศึกษามีได้มุ่งที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นศิลปิน แต่เป็นการ

ศึกษาเพื่อให้เห็นนิสัยรักสวยรักงามในธรรมชาติ มีรสนิยมที่ดี รู้คุณค่าของความคิด ความสามารถ และรู้จักพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของคนและสังคมให้ดีขึ้น ซึ่ง วิรุฒ ตั้งเจริญ และ วรณรัตน์ อินทร์อ่ำ (2515) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปะศึกษาเป็นการสอนเพื่อหวังผลบั้นปลาย มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณค่าให้เด็ก สิ่งที่ได้ ๗ จะได้รับคือ

1. ให้เด็กเป็นผู้มีความนึกคิดเห็นความสำคัญของศิลปะว่า เกี่ยวข้องกับชีวิตและสิ่งแวดล้อม
2. ให้ใช้ศิลปะส่งเสริมความเจริญของจิตใจและอารมณ์
3. ให้เด็กใช้ความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์กับวัฒนธรรมและชุมชน
4. ให้เป็นผู้เจริญทางจินตนาการ และซาบซึ้งต่อธรรมชาติ
5. ให้ใช้ศิลปะเพื่อความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายอารมณ์ในเวลาว่าง
6. ให้เป็นผู้รู้จักเลือกตัดสินใจ สะสมตกแต่ง เพื่อความจำเป็นในชีวิต
7. รู้จักสำรวจหรือประเมินค่าของที่ทำเอง หรือของผู้อื่น
8. นำศิลปะไปช่วยในการเรียนวิชาอื่น ๆ และการทำงาน
9. ให้รักศิลปะและวัฒนธรรมอันเป็นสมบัติของชาติเราและชาติอื่น ๆ
10. ให้รู้จักการทำงานร่วมกันและเป็นผลถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้กล่าวถึง คุณค่าของศิลปะว่า มีความสำคัญต่อชีวิตเด็ก ซึ่งศิลปะมีคุณค่าทั้งในแง่ของการส่งเสริมพัฒนาการและในแง่ของการบำบัดปัญหา ดังนี้

1. คุณค่าของศิลปะในแง่ของการส่งเสริมพัฒนาการ คือ การส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม
2. คุณค่าของศิลปะในแง่ของการบำบัดปัญหา ศิลปะช่วยเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสแสดงออกด้วยวิธีต่าง ๆ ตามความสามารถและความต้องการของเด็ก แต่สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการปรับตัวเอง และต้องการหาทางออก ศิลปะก็อาจทำหน้าที่เป็นยานำบำบัดได้อย่างน้อย 3 ลักษณะ คือ

2.1 ศิลปะเป็นทางระบายอารมณ์ที่เคร่งเครียด ความโกรธ ความกลัว ความวิตกกังวล หันมาระบายออกทางอารมณ์ด้วยการทำกิจกรรมศิลปะ เป็นทางออกที่ดีที่สุด เพราะจะได้ผลทางผ่อนคลายอารมณ์ และมีผลทางด้านสุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ด้วย

2.2 ศิลปะช่วยจัดความต้อย ถ้าสาเหตุมาจากความไม่สมปรารถนา ขาดความมั่นใจ ความชลาตอย ความพิการ เด็กก็จะหมดความสุข ศิลปะเป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ได้ เขาเหล่านั้นสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาด้วยการวาดรูป ปั้นระบายสี ฯลฯ ด้วยวิธีที่ไม่ทำความเดือดร้อนให้คนอื่น แต่สร้างความสะดวกใจให้ตนเอง

2.3 ศิลปะช่วยทำความเข้าใจกับปัญหาและความต้องการของเด็กได้ กิจกรรมศิลปะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก สามารถแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น ในกรณีที่เด็กคือจนผิดปกติ เกเร ก้าวร้าวหรือรังแกเพื่อนอย่างไม่มีเหตุผล ศิลปะในทางบำบัดจึงมีคุณค่าในฐานะเป็นวิถีแห่งการผ่อนคลายอารมณ์และแสดงความต้องการที่ลึกซึ้งในใจเด็ก

สงวน รอคบุญ (2515) กล่าวว่า สำหรับในทฤษฎีของนักการศึกษาทั่วไป เห็นว่าวิชาศิลปศึกษามีค่าควรแก่การศึกษา มีความสำคัญและมีคุณค่าดังนี้

1. ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นและการแสดงออกในความคิดสร้างสรรค์ส่งเสริมให้มีประสบการณ์มากขึ้น เพื่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ สามารถนำความรู้ความคิดของตนเองเชื่อมโยงกับแนวความคิดของผู้อื่นได้

2. เสริมสร้างให้มีสุนทรียภาพประสาท (Aesthetic Sene) หรือความรู้สึกในความงามต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยทำให้จิตใจละเอียดอ่อนมีรสนิยมสูง

3. ปลูกฝังให้รู้คุณค่าของศิลปะ (Art Appreciation) รู้คุณค่าในงานศิลปะที่ตนสร้างขึ้น และในผลงานของผู้อื่น รู้จักว่าสิ่งใดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่จะพึงรักษาไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป

4. สามารถนำงานศิลปะมาใช้ในชีวิตประจำวัน ปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและสังคม

5. ผลงานศิลปะของเด็กที่แสดงออกอย่างเสรี เป็นการบันทึกที่สามารถวัดความเจริญในด้านจิตใจ และกิริยาท่าทางของเด็กได้เป็นอย่างดี

6. เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่นทั้งในทางตรงและทางอ้อมในหลักสูตร

วีรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2516) กล่าวว่า วิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ส่งเสริมพัฒนาการของบุคคลให้มีคุณค่าต่อสังคม ซึ่งวิชาศิลปศึกษานั้นมีคุณค่าในการส่งเสริมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมการเตรียมพื้นฐานในการเรียนวิชาชีพ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสร่ำรจความถนัด ความสนใจ ความสามารถของตนเอง ในการทำงานศิลปะ
2. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมประสบการณ์ในการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน กิจกรรมศิลปศึกษาส่งเสริมให้เด็กได้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานเพื่อสามารถเตรียมตัวอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้
3. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมความมั่งคั่งเป็นระเบียบของบ้านเมืองและสิ่งแวดล้อม เพราะวิชาศิลปศึกษามีส่วนส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตทางสุนทรียภาพและการรับรู้เด็กที่มีความเจริญเติบโตทางด้านนี้ จะได้รับการปลูกฝังนิสัยที่เป็นระเบียบในการทำงาน รักสวยรักงาม ช่วยปรับปรุงบ้านและสิ่งแวดล้อมให้สวยงามเป็นระเบียบดีขึ้นอยู่เสมอ
4. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เนื่องจากศิลปะมีกิจกรรมหลายชนิดที่เด็กสามารถจะใช้ทำเป็นงานอดิเรกได้ การใช้เวลาว่างในการทำงานอดิเรกต่าง ๆ จะเป็นผลดีต่อสังคม และทำให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นสุขในการทำงาน ช่วยปลูกฝังนิสัยการทำงาน ไม่เกิดปัญหาทางสังคมช่วยเศรษฐกิจของครอบครัวได้เป็นอย่างดี
5. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมสุขภาพทางจิตและบุคลิกภาพ คุณค่าของศิลปะส่งเสริมสุขภาพจิตให้สมบูรณ์ Aristotle เขียนลงในหนังสือ Politics (อ้างใน วิรัตน์ นิธิญาโณบลย์, 2516) กล่าวว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะสามารถแสดงออกทางอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา ความสำเร็จในการทำงานจะช่วยทำให้เกิดความสบายใจ มีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ และมีความมั่นใจในตัวเอง เป็นผลต่อบุคลิกภาพที่ดี

เลิธ อานันทนะ (2523) กล่าวว่า คุณค่าที่แท้จริงของวิชาศิลปศึกษา คือ การพัฒนาบุคลิกภาพและสังคมของเด็กทุกเพศทุกวัย เพราะว่า "คน" ช่อมเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกับ เดชา นุชดอนไผ่ (2527) ที่ได้กล่าวว่า การสอนศิลปะมุ่งเน้นพัฒนาบุคลิกภาพ และสร้างศิลปะนิสัยให้เกิดในตัวเด็ก มิใช่หวังผลในความสามารถทางศิลปะ ทักษะ ทฤษฎี หรือการจัดภาพ เส้น แสง สี จังหวะ รูปทรง ฯลฯ หากเป็นเช่นนั้น ศิลปินคงเต็มบ้านเต็มเมือง แท้จริงผลแห่งการเรียนศิลปะจะมีคุณค่าที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น ศิลปะเป็นการศึกษาที่พัฒนาทรัพยากรกำลังคนให้มีคุณภาพสมบูรณ์เพื่อผลในวันข้างหน้า เขาเหล่านั้น

จะเป็นผู้มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ มองโลกสวยงาม มีความรักธรรมชาติ รักศิลปวัฒนธรรม มีจิตสำนึกที่มีคุณธรรม ไม่คิดทำลายสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นมรดกของชาติ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2525) ยังได้กล่าวอีกว่า การจัดกิจกรรมศิลปะให้เด็กฝึกปฏิบัติ ไม่ใช่การฝึกฝนทางช่างที่เน้นเป้าหมายทางสังคมให้เด็กมีสภาพเป็นช่างฝีมือ เพื่อที่จะนำผลงานศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยตรง แต่การจัดกิจกรรมศิลปะเป็นเพียงวิถีทางที่จะสะท้อนผลไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัย เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในสังคม โดยเน้นลักษณะนิสัยให้ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดเป็น ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงหันมาเน้นให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นได้อย่างดียิ่ง โดยเฉพาะการแก้ปัญหานั้นจะพบว่าศิลปศึกษาช่วยสร้างเสริมคุณค่าด้านนี้ได้เป็นอย่างดี

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) กล่าวว่า วิชาศิลปศึกษาเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาซึ่งจะช่วยให้นักเรียนดำเนินชีวิตต่อไปได้ และศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีส่วนช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการดำรงชีวิตที่สุจริต มีความสุข และมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างเหมาะสมได้

ชูจิตต์ วัฒนารมย์ (2529) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษา ต่อนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่าทั้งครูและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาต่างก็มีการรับรู้ไม่แตกต่างกัน ในคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีต่อนักเรียนระดับประถมศึกษา คือ กิจกรรมศิลปศึกษาประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การเขียนภาพและระบายสี การปั้นแกะสลัก การพิมพ์ภาพ งานออกแบบ สร้างสรรค์จากเศษวัสดุ งานสาน ถักทอ และเย็บปัก ด้านการรู้คุณค่าทางศิลปศึกษา ส่วนใหญ่มีคุณค่ามากในการส่งเสริมความรู้ทางศิลปะ เทคนิคการทำงานศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการทางอารมณ์ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน ส่วนด้านการส่งเสริมการประหยัดและการนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน กิจกรรมศิลปศึกษาเหล่านี้มีคุณค่าในระดับปานกลาง

นอกจากศิลปศึกษาจะมีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ศิลปศึกษาก็ยังมีคุณค่าในการช่วยพัฒนาประเทศชาติอยู่ 5 ประการ ดังนี้ (ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์, 2529)

1. ศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติ ทำให้เกิดลักษณะประจำชาติ ซึ่งคนในชาตินั้นควรมีใจ
2. เมื่อศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติไว้ วัฒนธรรมที่เรารักษาไว้นี้จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชาติขึ้นได้ เพราะคนในชาตินี้จะรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนและอยู่ร่วมกัน โดยอาศัยวัฒนธรรมชนิดเดียวกัน
3. ศิลปศึกษาช่วยฝึกให้เยาวชนของชาติมีความคิดริเริ่ม อันจะเป็นทางนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม
4. ศิลปศึกษาช่วยทำให้คนจำนวนหนึ่งมีอาชีพโดยอาศัยศิลปะที่ตนเล่าเรียนมา
5. ศิลปศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงหลายเรื่อง เช่น การออกแบบโฆษณา เป็นต้น

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1975) ได้กล่าวว่า การที่เด็กได้ปฏิบัติงานศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านสุนทรียภาพ การรับรู้ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสร้างสรรค์และเทคนิคในการทำงาน และได้กล่าวเน้นว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มีโอกาสส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็กได้มากกว่าวิชาอื่น ๆ อีกด้วย

ลินเดอร์แมน (Linderman, 1977) กล่าวถึง คุณค่าของศิลปศึกษาไว้ดังนี้

1. ศิลปศึกษาช่วยพัฒนาทักษะ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะผ่านการทดลองค้นคว้า การย้ายถ่ายเท และการปฏิบัติงาน
2. ช่วยให้เกิดความซาบซึ้งต่อการทำงานของศิลปิน ผลงานศิลปะ และสิ่งต่าง ๆ ที่มีความประณีตงดงาม
3. การสร้างสรรค์ศิลปะอย่างต่อเนืองและด้วยวิถีทางที่มีเสรีภาพย่อมส่งเสริมให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีลักษณะนิสัยสร้างสรรค์
4. การสร้างสรรค์ศิลปะจะนำมาซึ่งความคิดอ่าน และการปฏิบัติที่ยึดหยุ่นเหมาะสม และมีความเชื่อมั่นในการทำงาน

5. การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็กจะกระตุ้นให้เด็กเป็นคนที่มีความคิดต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างชัดเจนหรือเป็นรูปธรรมและมีความคิดคำนึงที่แน่นอน

รูสชอฟฟ์ และ สวาร์ทซ์ (Rueschhoff and Swartz, 1969) กล่าวว่าไว้ว่า ศิลปะศึกษาเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรศิลปศึกษา เป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละคนโดยตรง และกิจกรรมศิลปะช่วยให้เด็กกล้าแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากความพอใจของเด็กเอง ดังนั้นศิลปะศึกษาจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำมาใช้พัฒนานิสัยและการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ของเด็กให้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ เฮอเบิร์ท ริด (Herbert Read, 1958) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ศิลปะศึกษาที่จะส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตขึ้นนั้น เด็กต้องมีความสามารถและมีความพร้อมในการแสดงความคิดสร้างสรรค์และอารมณ์อย่างอิสระ ไม่เช่นนั้นการทำงานศิลปะก็จะเป็นคุณค่าและไม่ส่งเสริมให้เด็กเจริญขึ้นแต่อย่างใด

ฉะนั้นศิลปะศึกษาจึงเป็นวิชาที่มีบทบาทในด้านที่จะมุ่งพัฒนาคนเป็นสำคัญ ซึ่งนักการศึกษา นักจิตวิทยา และครูอาจารย์จำนวนมากต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษา เพราะช่วยในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและสุขภาพจิตที่ดีพร้อมทั้งส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีแก่ผู้เรียน ทำให้เกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ เกิดความซาบซึ้งในความงามของธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขต่อไป

ความสำคัญของกิจกรรมศิลปะศึกษา

ศิลปะนั้นมุ่งส่งเสริมให้เด็กพัฒนาลักษณะนิสัยไปในทางที่ดีพร้อมกันในทุก ๆ ด้าน มีความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด และส่งเสริมความเจริญเติบโตขึ้นตามวุฒิภาวะความสนใจและความต้องการของเด็ก พินิจ ภวังคะวัต (2509 อ้างใน วิรุฬ ตั้งเจริญ, 2527) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายในการสอนศิลปะศึกษา กล่าวว่า ในการจัดการศึกษาในประเทศไทยของเรานั้น ได้วางความมุ่งหมายทั่วไปไว้ในการที่จะอบรมเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีของชาติในระบอบประชาธิปไตยได้ในภายหน้า การสอนศิลปะศึกษาในแนวใหม่ ตั้งอยู่บนรากฐานของจิตวิทยาว่าด้วยการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนเกิดความเจริญงอกงาม เปิดโอกาสที่จะให้เด็กแสดงออกมาทางความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมพัฒนาการทางการรับรู้ ความงามของศิลปะที่ตนได้ประดิษฐ์ขึ้น เป็นการช่วยให้เกิดการสังเกต เกิดทักษะและความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นในการสอนศิลปะศึกษาตามวิธีใหม่จะช่วยทำให้เด็กรู้จักหน้าที่และความหมายของศิลปะ โดยให้ศิลปะบูรณาการอยู่ในหลักสูตร ในความเป็นอยู่ของบ้าน ในชุมชน ตลอดจนประเทศชาติ ด้วยเหตุนี้เอง การเรียนศิลปะจึงควรเรียนจากประสบการณ์และการกระทำให้มากที่สุด ส่งเสริมความต้องการของเด็กตามธรรมชาติ เช่น ตามนิสัยทั่วไปของเด็ก อากาศรู้ อากาศเห็น ต้องการรู้ในสิ่งที่พบเห็นหรือได้ยินได้ฟัง หรือจากเหตุการณ์แวดล้อมในชีวิตประจำวัน ไม่ชอบอยู่หนึ่ง ชอบเคลื่อนไหวอย่างเสรี ประสบการณ์เหล่านี้ ถ้าจัดให้มีขึ้นในวิชาศิลปะศึกษา ย่อมจะส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็ก ซึ่ง พินิจ ภวังคะวัต (2509 อ้างใน วิรุฬ ตั้งเจริญ, 2527) กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมศิลปะศึกษา มีประโยชน์หลายด้านดังนี้คือ

ด้านกายภาพ กิจกรรมทางศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้มีการเคลื่อนไหวและการใช้เครื่องมือออกแรงในการฉีกกระดาษ การตัดกระดาษ นวด คลึง ปั้นดิน การเลื่อย การตัดไม้ จะช่วยทำให้ร่างกาย กล้ามเนื้อในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเจริญเติบโต

ด้านอารมณ์ ศิลปะช่วยให้มีความซาบซึ้ง ชื่นชมและรู้คุณค่าในธรรมชาติ ในความงามของสิ่งของ สิ่งที่ตั้งามรอบ ๆ ตัวของเด็ก ตลอดจนการสัมผัสกับผลในการทำกิจกรรมและการงานต่าง ๆ ของเด็กเอง ช่วยส่งเสริมความเจริญทางด้านอารมณ์

ด้านสติปัญญา ศิลปะช่วยเสริมสร้างให้เกิดปัญญา ความรู้ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง และสามารถสร้างสรรค์ในสิ่งที่ต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน เพื่อการแต่งกาย จัดบ้าน จัดสวน จัดดอกไม้ และการซื้อหาอุปกรณ์ เครื่องใช้ เครื่องตกแต่ง ตลอดจนการสร้างสรรคศิลปะในวิถีต่าง ๆ

ด้านสังคม ศิลปะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดี และการรู้จักทำงานร่วมกัน โดยการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และรู้จักแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนการวิจารณ์ ติชม อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ อันเป็นวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย

เลิศ อำนันทนะ (2523) ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกับ พินิจ ภวังคะรัต โดยกล่าวว่า กิจกรรมทางศิลปะเป็นแนวทางเดียวที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกคนได้แสดงออกอย่างอิสระเสรี โดยการพัฒนาความคิดริเริ่มใหม่ ๆ กับการทดลองด้วยวัสดุนานาชนิด และสามารถประสบความสำเร็จได้ง่ายกว่าวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตร

เกษร อิตะจारी (2526) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ศิลปะในระดับประถม ก็เป็นการวางรากฐานการเรียนรู้ให้มีความเข้าใจ และสามารถสร้างประติษฐี่สิ่งต่าง ๆ ได้ตาม วุฒิภาวะและความสามารถเฉพาะ นอกจากนั้น ศิลปะยังช่วยเสริมสร้างความเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ด้วยกันคือ

1. ความเจริญทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth)
2. ความเจริญทางด้านอารมณ์ (Emotional Growth)
3. ความเจริญทางด้านสังคม (Social Growth)
4. ความเจริญทางด้านกาย (Physical Growth)
5. ความเจริญทางด้านการรับรู้ (Perceptual Growth)
6. ความเจริญทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth)
7. ความเจริญทางด้านการสร้างสรรค (Creative Growth)

1. ทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) หมายความว่า การเป็น
 ผู้รอบรู้ในการทำงานทั้งเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์และประดิษฐ์ผลงานให้ดีขึ้นตามลำดับ เป็นการ
 ฝึกสติปัญญาให้เจริญงอกงาม และรู้จักการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการทำงานได้ด้วยตนเอง มี
 ความเชื่อมั่น ตลอดจนความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงด้วยดี และมี
 คุณภาพอย่างฉลาด

2. ทางอารมณ์ (Emotional Growth) สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้
 สอดคล้องและเหมาะสมกับความรู้สึกที่ต้องการแสดงออก รู้จักสร้างจินตนาการในผลงานเพื่อ
 ให้ผู้พบเห็นเกิดอารมณ์สมจริง มีสุนทรียภาพในการทำงาน และมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะทั่วไป

3. ทางสังคม (Social Growth) ศิลปะเป็นส่วนกลางของมวลชน เป็นสื่อ
 เชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีงามของสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดี รู้จักรับผิดชอบ
 ร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจ
 ยุติธรรม

4. ทางกาย (Physical Growth) การสร้างสรรค์งานศิลปะทุกชนิด จัดเป็น
 การออกกำลังกาย เช่น การขีด การเขียน การฉีก การตัด การคลึง การวาด และการปั้น
 รวมทั้งการเคลื่อนไหวต่าง ๆ มีส่วนช่วยพัฒนาให้ร่างกายเจริญเติบโตทั้งสิ้น

5. ทางการรับรู้ (Perceptual Growth) การทำงานที่ใช้ความสามารถและ
 ความถนัดของตนเอง การค้นหาวินัยแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ก่อให้เกิดความรับรู้ขึ้นเอง
 เช่น การรับรู้ที่จะตอบสนองความต้องการของสังคมนั้นคือ เราจะต้องรู้ว่าสังคมต้องการอะไร
 เพื่อเราจะได้ทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการ นอกจากนั้นการพัฒนาผลงานของตนเองก็
 จัดเป็นการรับรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนมีอยู่ในตัวเอง

6. ทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) การเป็นผู้มีความรู้สึกละเอียดอ่อน
 และมีพรสวรรค์ในการสร้างหรือมองสิ่งต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งกว่าผู้อื่น และสามารถจำแนกแยกแยะ
 อธิบายให้ผู้อื่นเกิดอารมณ์คล้อยตามได้

7. ทางการสร้างสรรค์ (Creative Growth) มีความเป็นอิสระในการ
 สร้างสรรค์งาน ดังนั้นจึงรู้จักปรับปรุงผลงานอยู่เสมอ และการสร้างสรรค์งานด้วยความคิด
 อันเกิดจากสติปัญญาของตนเอง ไม่ใช่ลอกเลียนแบบของผู้อื่น ผลงานจึงมีลักษณะเป็นของ
 ตัวเอง

ในการเรียนการสอนศิลปะ ครูควรคำนึงถึงพัฒนาการของนักเรียนควบคู่ไปกับเนื้อหาวิชา ซึ่งการพัฒนาบุคคลนั้น ได้แก่ การพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การรับรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้งทางสุนทรียศาสตร์ ดังนั้นครูจึงควรจัดกิจกรรมดังนี้ (อบล คัจจินดา, 2532)

1. กิจกรรมของครู ครูจะต้องทำกิจกรรมในสิ่งที่เป็นความคิดริเริ่ม หรือเป็นแนวทางในการเรียนรู้ หรือกิจกรรมที่นักเรียนไม่อาจทำได้โดยง่าย เช่น แนวความคิดทางศิลปะจากตำราต่างประเทศที่นักเรียนยังอ่านไม่ได้ และการนำเข้าสู่บทเรียนและการสรุปผลของบทเรียน

2. กิจกรรมของนักเรียน นักเรียนจะต้องทำกิจกรรมในสิ่งที่เป็นตัวของตัวเอง เพิ่มทักษะให้กับตนเอง โดยที่กิจกรรมที่ครูจัดให้นักเรียนทำมีหลายอย่าง แต่ละอย่างจะเน้นให้นักเรียนรู้จักวิธีทำงาน รู้จักทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์และส่งเสริมคุณค่าทางประสาทสัมผัสจินตนาการ การแสดงออก ความคิดสร้างสรรค์ รสนิยม สร้างความภาคภูมิใจและมั่นใจในการแสดงออก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่ากิจกรรมศิลปะในโรงเรียนจะอยู่ภายใต้กฎระเบียบ ข้อบังคับ มีการควบคุมชั้นเรียนโดยครูผู้สอน การทำงานจะมีขอบเขตจำกัดในด้านการใช้ความคิด สถานที่ทำกิจกรรม รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ด้วย

ฮิลเดอบรันด์ จึงได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมศิลปะไว้ดังนี้คือ

(Hildebrand, 1975)

1. ให้ความสำคัญในกระบวนการทำงานของเด็กมากกว่าคำนึงถึงผลงานของเด็ก
2. ให้ความสำคัญสนับสนุนการแสดงออกทางด้านการสร้างสรรค์โดยหลีกเลี่ยงการให้เด็กวาดลอกเลียนแบบ หรือวาดภาพระบายสีจากสมุดวาดภาพ ทำให้เด็กไม่ได้ใช้ความคิดอิสระ ซึ่งทั้ง 2 แบบนี้มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์
3. แสดงความชื่นชมต่อผลงานความก้าวหน้าของเด็ก
4. วางแผนและเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเด็กให้พร้อม
5. ควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เด็กสามารถหยิบได้ง่ายและสะดวกในการใช้

6. ควรหลีกเลี่ยงคำถามที่ว่า "กำลังทำอะไรอยู่" หรือ เค้าว่าสิ่งที่เด็กทำคืออะไร
7. ฝึกฝนและแนะนำให้เด็กได้ลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง รู้จักการแสดงออกและมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามวุฒิภาวะของเด็กด้วย
8. ให้คิดว่า กิจกรรมทางด้านศิลปะมีความสำคัญเหมือนกับการจัดประสบการณ์ในการเขียนและการอ่าน
9. ให้ความรู้ในด้านศิลปะ เช่น เรื่องสี ขนาด และรูปร่าง เป็นต้น แก่เด็ก
10. อธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและแนวทางในการส่งเสริมการสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะแก่เด็ก

อย่างไรก็ตามการสนับสนุนหรือจัดกิจกรรมศิลปะให้เด็กสร้างสรรค์นั้น ครูควรจะต้องมีเป้าหมาย หรือความเชื่อเกี่ยวกับผลงานศิลปะของเด็กไว้ในใจว่า (วิรุฬ ตั้งเจริญ, 2526)

1. เด็กจะต้องเป็นผู้ริเริ่ม
2. เด็กจะต้องเป็นผู้นำทางความคิด
3. เด็กจะต้องเป็นผู้มีจินตนาการกว้างขวาง
4. เด็กจะต้องเป็นผู้มีอิทธิพล
5. เด็กจะต้องเป็นผู้กระตือรือร้นในการรับรู้

ถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนส่งเสริมและให้กำลังใจอย่างถูกต้องแล้ว ก็เป็นที่คาดหวังได้ว่า การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็กจะบรรลุเป้าหมายอย่างแน่นอน ทั้งในแง่การสร้างสรรค์กิจกรรมโดยที่ศิลปะจะช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามสำหรับการใช้ชีวิตในสังคม และลักษณะนิสัยที่เรามุ่งหวังที่จะกลับมาผลักดันให้การสร้างสรรค์ศิลปะประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น ซึ่งองค์ประกอบที่จะมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมการสร้างสรรค์อันเกิดจากกิจกรรมศิลปะของเด็กในระดับประถมศึกษาจะประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ครูผู้สอน เลิศ อานันทนะ (2523) จำนวนครูสอนศิลปศึกษาออกเป็น 3 ประเภท คือ

- ครูที่ศึกษามาทางศิลปะโดยตรง ซึ่งมักจะมีความรู้และบุคลิกภาพในฐานะของผู้ที่มีความสามารถทางศิลปะ ยิ่งกว่าจะเป็นครูศิลปศึกษาที่สามารถเข้าใจเด็กได้
- ครูที่เคยมีพื้นฐานความรู้ทางด้านศิลปะมาบ้าง และมีความสามารถในด้านทักษะการสอนและเทคนิคต่าง ๆ ครูประเภทนี้โดยทั่วไปสอนได้ดี ในระดับปานกลาง
- ครูที่ขาดพื้นฐานความรู้ทางด้านศิลปะ

ครูศิลปะที่ดีก็ควรมีลักษณะที่ดีเช่นเดียวกับครูที่ดีทั่วไป แต่เนื่องจากวิชาศิลปศึกษามีลักษณะเนื้อหาวิชา ตลอดจนการจัดกิจกรรมและวิธีการที่แตกต่างจากวิชาอื่น ดังนั้นครูศิลปะจึงควรมีลักษณะที่ดีซึ่งเป็นแนวทางเฉพาะของศิลปศึกษา มีทักษะและความสามารถด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนศิลปศึกษา เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนแก่นักเรียนและครูผู้สอนด้วย ซึ่งลักษณะที่ดีของครูผู้สอนศิลปะนั้น ได้มีผู้เชี่ยวชาญและนักการศึกษาศิลปศึกษา เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

เลิศ อานันทนนะ (2518) เขียนหนังสือชื่อ "ศิลปะกับเด็ก" ได้ให้ความเห็นว่า ผู้สอนศิลปะจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจจิตวิทยาการศึกษาพร้อมทั้งความรู้พื้นฐานทางศิลปะเบื้องต้น สามารถอธิบายความหมายได้อย่างแจ่มชัด มีความสนใจและสามารถเข้าใจนักเรียนได้เป็นอย่างดี ผู้มีคุณสมบัติเหล่านี้ย่อมเป็นครูที่ดี มากกว่าผู้ที่มีความสามารถทางศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว และจากการสำรวจทัศนคติของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2-4 ครูที่เป็นที่ต้องการของนักเรียน มีคุณสมบัติเรียงตามความต้องการดังนี้

1. มีความรู้ดี สามารถอธิบายได้อย่างแจ่มชัด
2. เอาใจใส่และสามารถเข้าใจนักเรียนได้เป็นอย่างดี
3. ร่าเริงแจ่มใส มีอารมณ์ขัน
4. มีลักษณะเป็นผู้นำ สามารถแก้ไขปัญหาได้รวดเร็ว
5. บุคลิกภาพท่าทางและการแต่งกายดี
6. ให้ความรักความอบอุ่น
7. มีความเป็นประชาธิปไตย เป็นที่ฟังของนักเรียน
8. มีความเป็นกันเอง นำคบหาสมาคมในทุก ๆ โอกาส
9. กระตือรือร้น นำความรู้ใหม่ ๆ มาสอนนักเรียน

10. เป็นคนธรรมดาสามัญ ไม่เจ้ายศเจือยง

นิรมล คีรณสาร สวัสดิ์บุตร (2525) ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของครูในการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียน สิ่งแรกคือ ครูจะต้องมีความเข้าใจว่า ศิลปศึกษามีประโยชน์แก่ชีวิตเขาอย่างไร และช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ด้านต่าง ๆ อย่างไร ครูต้องใช้ความคิดในการวางแผนการสอนที่จะให้เกิดผลดีที่สุด โดยทำเป็นขั้นตอนดังนี้

1. วางโครงการสอนระยะยาว
2. ทำแผนการสอนเฉพาะคราว
3. ดำเนินการสอนตามแผนที่วางไว้
4. ประเมินผลทันทีที่สอนเสร็จแต่ละครั้ง

นอกจากการสอนแล้ว ครูควรมีบุคลิกลักษณะที่ดี ทั้งกาย วาจา และใจอีกด้วย

ภิศนา เขมมณี (2526) เขียนหนังสือ "หลักและแนวปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา" กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนศิลปศึกษา ดังนี้

1. ครูควรศึกษาแผนการสอนล่วงหน้า
2. ครูควรปรับแผนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียน ส่งเสริมความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และการแสดงออกของนักเรียน
3. ครูควรให้นักเรียนแสดงความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์
4. ครูควรสร้างบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเองกับนักเรียน แสดงความสนใจในตัวนักเรียนให้ทั่วถึง และส่งเสริมการทำงานร่วมกัน
5. ครูควรระลึกเสมอว่า การสอนศิลปะไม่ได้มุ่งให้นักเรียนเป็นศิลปิน แต่เป็นการปูพื้นฐานให้นักเรียนมีความสนใจในคุณค่า และประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี
6. ครูควรใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น
7. ให้โอกาสนักเรียนชี้แจงผลงาน อภิปราย และแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน
8. ควรฝึกให้นักเรียนรักษาความสะอาดสถานที่ และเครื่องมือเครื่องใช้ หลังจากเสร็จงาน และปลูกฝังความรับผิดชอบในการทำงาน

9. ในการประเมินผลครูควรพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ ยอมรับผลงาน
นักเรียน

10. ควรจัดให้มีการแสดงผลงานนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ชื่นชมผลงาน
ของตนเอง และเป็นแนวคิดแก่ผู้อื่น

เดชา นุชคอนใหม่ (2527) กล่าวถึงครูผู้สอนศิลปศึกษาไว้ในบทความเรื่อง
"ครูศิลปะร่วมสมัย" ว่าจำเป็นต้องมีคุณสมบัติอันเป็นพื้นฐานที่ดี เหมาะสมกับวิธีสอนแบบ
สร้างสรรค์ คือมีความรู้ความสามารถในวิชาศิลปศึกษา สามารถอภิปรายหรือตอบปัญหาได้
ละเอียดชัดเจน สามารถเขียนคำราหรือเอกสารประกอบการสอนได้ มีประสบการณ์หรือ
จิตสำนึกของความเป็นครู ติดตามข่าวสารที่เกี่ยวกับงานศิลปะอยู่เสมอ สามารถนำความรู้
ด้านอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ในงานศิลปะได้ นอกจากนั้นแล้วความใจเย็น สุขุมรอบรอบ การ
แต่งกายสุภาพ การพูดจาชัดเจน การยิ้มแย้มแจ่มใส ความอดทนในการปฏิบัติงาน ประหยัด
ตรงต่อเวลา ปฏิบัติงานด้วยความเป็นระเบียบประณีต มีมนุษยสัมพันธ์ที่เหมาะสม มี
จรรยาบรรณในอาชีพ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพพระลิกถึงพระคุณครู
อาจารย์ ซอปลันคว้าและสร้างสรรค์ผลงานให้แปลกใหม่อยู่เสมอเป็นลักษณะที่จำเป็นในการ
พัฒนาบุคลิกภาพของครูผู้สอนศิลปศึกษา

จากงานวิจัยของ ไพโรจน์ รุจิระวิจิตร (2528) ได้กล่าวถึงลักษณะครูสอน
ศิลปศึกษาที่ดีในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งค้นคว้าจากการประชุมสัมมนาการพัฒนาหลักสูตร
การผลิตครูประถมศึกษา ซึ่งจัดโดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปลายปี พ.ศ.
2522 ที่ประชุมได้สรุปสมรรถภาพที่จำเป็นสำหรับครูประถมศึกษาได้ 26 ข้อ ดังนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
ประถมศึกษา
2. มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ในเนื้อหาตามที่หลักสูตรกำหนด
3. สามารถอธิบายแนวคิดทางการศึกษาที่สำคัญ
4. สามารถวิเคราะห์ปัญหาโรงเรียนและชุมชนได้
5. สามารถอธิบายหลักการเรียนรู้ที่สำคัญและนำหลักเหล่านั้นมาใช้ในการ
เรียนการสอน

- ผู้เรียน
6. สามารถอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน
 7. สามารถเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมและวัยของ
 8. สามารถสร้างและใช้สื่อการเรียนประเภทต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและสภาพท้องถิ่น
 9. สามารถทำการประเมินผลการเรียนการสอนในโรงเรียน
 10. สามารถเลือกและใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน
 11. สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
 12. สามารถให้บริการแก่ชุมชนโดยอาศัยวิธีการศึกษานอกกระบบ
 13. สามารถใช้เอกสารประกอบหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน
 14. สามารถอธิบายและกำหนดความคิดรวบยอดจากเนื้อหาที่จะทำการสอน
 15. สามารถเขียนจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม
 16. สามารถสอนโดยใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ
 17. สามารถสร้างสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
 18. สามารถใช้และถ่ายทอดวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา
 19. สามารถใช้คำพูดที่เหมาะสมกับเด็กเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้
 20. สามารถจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมเด็กตามความสามารถ
- ของแต่ละบุคคล
21. สามารถสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษาได้เป็นอย่างดี
 22. สามารถอบรมจริยธรรมแก่เด็ก
 23. สามารถปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับและจรรยาบรรณของครู
 24. มีความรัก สรักษาในอาชีพ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
 25. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในฐานะเป็นผู้ประกอบวิชาชีพครู
 26. มีความสามารถทำงานร่วมกับผู้ร่วมอาชีพและผู้ประกอบอาชีพอื่นได้เป็นอย่างดี
- อย่างดี

ชลล พงษ์สำมารถ (2526) ให้ความเห็นว่า ครูผู้สอนศิลปะจะต้องเป็นผู้ที่ไม่อยู่เฉย ต้องกระตือรือร้นในการหาความรู้เพิ่มเติม หุคากว่าง ทันสมัย มีความคิดริเริ่ม

สร้างสรรค์ ยอมรับศิลปวิทยาการใหม่ ๆ ใจกว้าง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี อุปนิสัยของครูมักจะถ่ายทอดไปยังลูกศิษย์ได้จากการประพฤติของครู ฉะนั้นนับได้ว่าลักษณะที่ดีของครูย่อมถูกถ่ายทอดมาเป็นของนักเรียนด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2528) กล่าวว่า ผู้สอนศิลปศึกษาจะต้องตระหนักและรับรู้อาชีพบทบาทหน้าที่ของตนเองเสมอว่า เป็นครูศิลปศึกษาไม่ใช่ศิลปิน ผู้สอนที่จะสอนวิชาศิลปศึกษาได้ดีจะต้องมีความรู้ทางด้านศิลปะและมีทักษะในสิ่งที่จะสอนนั้นเป็นอย่างดี สามารถมองเห็นภาพรวมของการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างกว้างขวางและลึก ถ้าความรู้และทักษะไม่ดีพอ การจัดการเรียนการสอนก็จะไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายของการเรียน

จากลักษณะครูศิลปะดังกล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ลักษณะครูศิลปะที่ดีในโรงเรียนประถมศึกษาก็มีลักษณะของครูที่ดีโดยทั่วไป หากแต่ว่ามีลักษณะที่แตกต่างออกไปบ้างเพียงรายละเอียดปลีกย่อย เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะวิชา จึงอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะที่ดีของครูศิลปะควรเป็นบุคคลที่มีบุคลิกลักษณะที่น่าเคารพนับถือ มีความเมตตากรุณา มีความมานะพยายาม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เอาใจใส่ต่อศิษย์ และมีศรัทธาต่ออาชีพครูอย่างแท้จริง นอกจากนี้บุคลิกภาพที่ดีแล้ว ครูศิลปะควรเป็นผู้มีความรู้ดี มีความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมศิลปศึกษาได้เป็นอย่างดี ใช้เทคนิควิธีการสอนที่จะนำความรู้ความเข้าใจในศิลปศึกษาสู่ผู้เรียนด้วยกระบวนการที่เหมาะสม นอกจากนั้นควรมีการติดตามผลการปฏิบัติงานของนักเรียนด้วยเทคนิคการวัดผลที่ดีด้วย

2. ห้องเรียนศิลปะ

การจัดห้องเรียนศิลปะมีส่วนเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพราะจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้น ออกรับรู้ ตั้งใจเรียน ไม่อยากขาดโรงเรียน ทำให้เกิดผลดีต่อการเรียนการสอน ซึ่ง ออบล ตูจันดา (2532) ได้กล่าวถึงลักษณะของห้องเรียนศิลปะที่ดีไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้ คือ

1. ความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน เช่น ขนาดของโต๊ะ เก้าอี้ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มีขนาดพอเหมาะกับวัยของนักเรียน ไม่ทำให้ตึงหน่วงหลังโกง เพราะโต๊ะเตี้ยเกินไป หรือนักเรียนต้องเกร็งแขนเวลาวาดรูปหรือทำงานเพราะโต๊ะสูง

เกินไป ขนาดของห้องเรียนก็ต้องขนาดพอเหมาะกับจำนวนนักเรียนที่จะทำกิจกรรมได้สะดวก

2. การจัดบรรยากาศในห้องเรียนศิลปะ ให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระระเบียบในชั้นเรียนจึงไม่ควรมีมากเกินไป แต่ก็ไม่ควรให้คู้วุ่นวาย ห้องเรียนต้องสะอาดและสะดวกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนอาจจะจัดกิจกรรมไม่เหมือนกันทั้งชั้น โดยการแบ่งกลุ่มแต่ละกลุ่มอาจจะหาสถานที่ทำงานให้เหมาะสมได้ โดยครูยึดหลักว่าที่ใดที่นักเรียนสามารถทำงานศิลปะได้สำเร็จและมีความสุข ที่นั่นก็เหมาะสมที่จะใช้เป็นทีเรียนได้

3. ถูกสุขลักษณะ ห้องเรียนไม่ควรมีเสียงรบกวน มีแสงสว่างเพียงพอ มีการถ่ายเทอากาศดี

4. มีมุมเร้าความสนใจ เพื่อส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่สอน ควรจะมีมุมแสดงผลงานทางศิลปะ มีป้ายนิเทศที่คิดข่าว หรือความรู้ใหม่ ๆ ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ เพื่อเร้าให้เกิดความสนใจและความคิดสร้างสรรค์

5. ควรมีตู้ โต๊ะ ชั้น หรือที่ สำหรับเก็บวัสดุและวัตถุทางศิลปะ เช่น กระดาษ สี พู่กัน เครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้ ควรมีที่สำหรับเก็บให้เหมาะสมและเป็นระเบียบเพื่อความเรียบร้อย และป้องกันการสูญหาย

6. เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุที่ใช้ในการทำงานศิลปะ โรงเรียนมักจัดหาให้ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนในห้องเรียน เด็กบางคนจึงไม่มีโอกาสได้ทำงาน ไม่มีโอกาสแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ เกิดทัศนคติที่ไม่ดี และเบียดเบียนวิชาศิลปศึกษา เป็นผลเสียต่อการเรียน

3. วัสดุอุปกรณ์การทำงานศิลปะ

การที่จะบรรลุถึงความต้องการในการสร้างงานทางศิลปะ จะต้องอาศัยวัสดุหลายอย่าง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ (อูบล คู้จินดา, 2532)

3.1 วัสดุที่ต้องจัดซื้อ ซึ่งห้องเรียนแต่ละห้องควรจัดเตรียมสิ่งของที่เกี่ยวกับการสอนศิลปะไว้ดังนี้

1. ขาหิ้งสำหรับเขียนภาพ
2. โต๊ะสำหรับนักเรียน
3. ผ้ากันเปื้อนหรือเสื้อเชิ้ตที่ไม่ใช่แล้ว ผ้าพลาสติก
4. กระดาษหนังสือพิมพ์

5. สีฝุ่น สีโปสเตอร์ สีน้ำ
6. พู่กัน
7. เครื่อง ดินสอสี ชอล์กสี
8. กระดาษต่าง ๆ
9. มีด กรรไกร ค้อน คีม เลื่อย ฯลฯ
10. แป้งเปียก กาว
11. ดินน้ำมัน
12. โฟม
13. เครื่องมือต่าง ๆ
14. อ่างล้างมือ

3.2 วัสดุที่ไร้ค่า วัสดุราคาถูกที่ไม่ใช้แล้ว หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นพอที่จะหาได้ง่าย วัสดุต่าง ๆ นี้จะได้รับการพิจารณาคัดเลือกนำมาใช้สอน ครูควรจะสนใจและเสนอแนะให้นักเรียนได้พยายามสะสมไว้ โดยจัดให้เป็นหมวดหมู่และประเภท วัสดุที่ไร้ค่า เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ กระดาษห่อของขวัญ แสตมป์ ซองจดหมาย แกนกระดาษชำระ เศษผ้า เศษไหมพรม เมล็ดกระถิน หลอดกาแฟ ฯลฯ

4. การวัดผลและประเมินผลศิลปศึกษา

ผลงานศิลปะเป็นผลจากการที่แต่ละบุคคลดึงเอาการรับรู้ ความประทับใจที่ได้จากประสบการณ์ในอดีตถ่ายทอดออกมาเป็นรูปตามความคิดและความสามารถที่ตนเองมีอยู่ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะให้ผลงานศิลปะนั้น ๆ มีลักษณะที่เหมือนกันแม้จะได้รับการสอนแบบเดียวกันก็ตาม ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้การวัดและประเมินผลทางศิลปศึกษาเป็นเรื่องยาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามครูผู้สอนก็จำเป็นต้องทำการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่า การเรียนศิลปศึกษาของนักเรียนเป็นไปตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้หรือไม่

การวัดผลศิลปศึกษา

จุดประสงค์เฉพาะของการเรียนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาไม่ได้เน้นที่ความรู้ความเข้าใจเหมือนกับวิชาอื่น ๆ แต่ได้เน้นให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์แบบในการดำรง

ชีวิตมากขึ้น นอกจากจะส่งเสริมในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์แล้ว ยังช่วยปลูกฝังค่านิยม รสนิยมที่ดี สุนทรียภาพและการนำประโยชน์ของความงามมาใช้ให้ตนเองมีความสุขตามอัธยาศัย (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2530) เนื้อหาวิชาของศิลปศึกษาจึงเป็นการให้ความรู้ในเชิงคุณภาพ (Qualitative Knowledge) มิใช่เป็นความรู้ในเชิงปริมาณ (Quantitative Knowledge) ด้วยเหตุนี้เองการวัดผลในทางศิลปศึกษาจึงควรมีลักษณะยืดหยุ่น ไม่เที่ยงแท้แน่นอนเช่นวิชาอื่น ครูผู้สอนจึงควรใช้เทคนิควิธีในการวัดผลหลาย ๆ วิธีประกอบกันและติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ (เลิศ อานันทนนะ, 2518) จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการวัดผลทางศิลปศึกษาก็เพื่อวัดความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการทำกิจกรรมศิลปะ ด้วยการสังเกตจากพฤติกรรมและจากผลงานศิลปะนั่นเอง ดังนั้น เมื่อผู้สอนมีความจำเป็นต้องแสดงผลของการวัดออกมาเป็นเกรด ก็ต้องอาศัยความเจริญงอกงามของเด็กแต่ละคนมาเป็นพื้นฐานในการให้เกรดนั้น ๆ (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2529)

การประเมินผลศิลปศึกษา

การประเมินผลศิลปศึกษาจะเป็นการตรวจสอบว่า การแสดงออกทางศิลปะของนักเรียนได้พัฒนาไปในระดับที่น่าพอใจหรือไม่ เพียงใด โดยครูเป็นผู้กำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด (เลิศ อานันทนนะ, 2526) แต่ครูผู้สอนพึงตระหนักว่า การประเมินผลทางศิลปศึกษานั้นจะเป็นเรื่องของการช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางศิลปะต่อไป มากกว่าการทำให้เด็กเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่าย เป็นการช่วยทำให้เด็กมีชีวิตชีวาและเจริญเติบโตอย่างมีความสุข มากกว่าการประเมินว่าเด็กเป็นศิลปินหรือเป็นช่างเพียงใด การให้คะแนนผลงานแต่ละชิ้นเป็นเพียงผลของการประเมินเท่านั้น แต่ไม่ใช่เป็นความมุ่งหมายที่สำคัญ เพราะความมุ่งหมายที่แท้จริงของการประเมินผลคือ การทำให้ชบวนการของการศึกษามีความสมบูรณ์โดยผ่านกิจกรรมศิลปศึกษา (ประเทิน มหาจันทร์, 2531)

การประเมินผลศิลปศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ดังนั้นการประเมินผลจึงต้องมีความสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตร ซึ่ง เลิศ อานันทนนะ (2526) ได้เสนอแนะวิธีการประเมินผลในชั้นเรียนไว้ดังต่อไปนี้

1. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เฉพาะของวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
2. การตีความและสร้างแบบประเมินผลให้ครอบคลุมจุดประสงค์ในบางกรณี อาจจำเป็นต้องประเมินผลตามจุดประสงค์ย่อยที่แยกแยะออกไปตามลักษณะของเนื้อหาและกิจกรรม
3. การตรวจผลงาน เป็นการพิจารณาถึงระดับความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะครั้งหนึ่ง ๆ ไม่ใช่ข้อสรุปในการตัดสินชี้ขาดว่าได้หรือตก หลักการตรวจผลงานศิลปะของเด็กประถมศึกษา ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้
 - 3.1 ลักษณะรูปแบบ
 - 3.2 เนื้อหาเรื่องราว
 - 3.3 องค์ประกอบศิลป์
4. การสังเกตและการติดตามผล เนื่องจากธรรมชาติของศิลปะมีลักษณะที่ไม่แน่นอนและมีการเปลี่ยนแปลงสูง การประเมินผลปลายภาคเรียนเพียงครั้งเดียวย่อมขาดความเที่ยงตรงและไม่น่าเชื่อถือ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยการสังเกตและการติดตามผลควบคู่กันไปด้วย โดยคำนึงถึงแนวทางดังต่อไปนี้
 - 4.1 เพิ่มจำนวนการประเมินผลให้มากครั้งขึ้น
 - 4.2 สังเกตและบันทึกความก้าวหน้าทางการเรียนเป็นระยะ ๆ เสร็จแล้วสรุปความเป็นผลการเรียนรู้ตลอดภาค
 - 4.3 ติดตามผลการเรียนว่ามีพัฒนาการด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด เป็นต้น
5. การวิจารณ์ผลงานศิลปะ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการประเมินผล ซึ่งเป็นการสรุปความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยการจัดกิจกรรมการวิจารณ์ให้มีการแสดงความคิดเห็น การชี้แนะ การเสนอข้อมูล เหตุผล ปัญหาและเบื้องหลังของการทำงาน ตลอดจนความในใจของผู้สร้างงาน การวิจารณ์ผลงานศิลปะเด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังโดยคำนึงถึงแนวทางที่สำคัญดังนี้
 - 5.1 ส่งเสริมและให้กำลังใจเด็กทุกคนเท่าเทียมกัน

5.2 ยกย่องชมเชยในความสามารถของเด็กที่สร้างสรรค์ผลงานชิ้นด้วยตนเอง แม้ว่าผลงานนั้นจะประสบผลสำเร็จเพียงเล็กน้อยก็ตาม

5.3 ละเว้นการวิจารณ์ในด้านส่วนตัว หรือขยายความผิดพลาดของเด็กให้ดูเป็นเรื่องใหญ่โตเกินจริง

5.4 ควรวิจารณ์ในแนวทางสร้างสรรค์ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กจะได้รับ หลีกเลี่ยงการวิจารณ์ในลักษณะคำหิเตีเตียน สบประมาทและฮ้ำเน้นแต่ในข้อผิดพลาด

การประเมินผลวิชาศิลปะศึกษาในชั้นเรียน จึงควรดำเนินการให้สอดคล้องและครอบคลุมกับจุดประสงค์ของหลักสูตร และสร้างเครื่องมือในการประเมินผลให้เหมาะสมและในด้านการประเมินผลงานศิลปะ ควรพิจารณาอย่างรอบคอบและถี่ถ้วน โดยการสังเกตและติดตามผล รวมทั้งควรจัดกิจกรรมการวิจารณ์ผลงานศิลปะให้นักเรียนได้มีการแสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นวิธีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

กิจกรรมศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

การเรียนศิลปะศึกษามุ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียน แสวงหาคำตอบด้วยตนเองอย่างอิสระ ซึ่งเป็นธรรมชาติของวิชาศิลปะที่ประกอบด้วยเรื่องราวของประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ประณีต ทักทะความรู้สำหรับการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษานั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะศิลปะนอกจากจะมีกิจกรรมหลายสาขามาประกอบกันแล้ว ยังต้องมีความยากง่ายเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของเด็กอีกด้วย (วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์, 2531)

โครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 วิชาศิลปะศึกษาได้กำหนดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งประกอบด้วย จริยศึกษา ศิลปะศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์พลศึกษา และกิจกรรมสร้างนิสัย กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยนี้ เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมในตัวผู้เรียนตามแนวทางที่พึงประสงค์

การสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีขอบเขตรอบคลุมการพัฒนาบุคลิกภาพในด้าน จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา และความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข เป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2525)

วิรุฒ ตั้งเจริญ (2527) กล่าวไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนาการศิลปศึกษา และสุนทรียภาพของเด็กไทยในปัจจุบันว่า หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 เน้นคุณค่าของการฝึกปฏิบัติกิจกรรมศิลปะในวัยเด็กไว้ 3 ด้านคือ

1. คุณค่าทางจิตใจ (Spiritual Values) ได้แก่ รสนิยมที่พึงมีต่อศิลปะ การชื่นชมต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าของความงาม
2. คุณค่าทางกาย (Physical Values) ได้แก่ การแสดงออกด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออกตามความถนัดและความสามารถเฉพาะบุคคล รวมทั้งการได้มีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน
3. คุณค่าทางสังคม (Social Values) ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษาฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดจุดประสงค์เฉพาะไว้ 5 ประการ คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2525)

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและตามความสามารถของตน
3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ให้มีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่

จุดประสงค์เฉพาะนี้เป็นเป้าหมายกว้าง ๆ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยเฉพาะที่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ก็ได้มีการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะเอาไว้ อีกเช่นกัน ดังต่อไปนี้

หลักสูตรชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4

จุดมุ่งหมาย

1. นักเรียนสนุกสนานเพลิดเพลินในการแสดงออกอย่างอิสระ
2. นักเรียนรู้จักสังเกตผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นและธรรมชาติ
3. นักเรียนมีความมั่นใจที่จะแสดงออกตามรูปแบบที่ต้องการ
4. นักเรียนมีความชื่นชม และซาบซึ้งในผลงานศิลปะของตนเองและผู้อื่น
5. นักเรียนรู้จักความเป็นระเบียบ รักสวยรักงาม
6. นักเรียนเข้าใจลักษณะรูปทรงสองมิติ และสามมิติ

ความคิดรวบยอด

1. ศิลปะเป็นผลงานทางความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น
2. ศิลปะทำให้มนุษย์เข้าใจซึ่งกันและกัน
3. ศิลปะเป็นวิชาที่เรียนได้ทุกคน
4. ศิลปะเป็นวิชาที่สนุกสนานเพลิดเพลิน
5. ศิลปะเป็นวิชาที่ส่งเสริมให้นักเรียนรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. ศิลปศึกษามีความสัมพันธ์กับวิชาอื่น

เนื้อหาและกิจกรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

1. การเขียนภาพและระบายสี
 - 1.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการลากเส้นให้สูงขึ้นเป็นรูปแบบ
 - 1.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการเขียนตามความเคลื่อนไหว ท่าทาง สีหน้า และ
 - 1.3 กิจกรรมเกี่ยวกับการเขียนภาพประกอบเรื่อง และจากเหตุการณ์ใน
 - 1.4 กิจกรรมเกี่ยวกับการทดลองด้วยสี และเทคนิคต่าง ๆ
 - 1.5 กิจกรรมเกี่ยวกับการออกแบบเส้น รูปแบบ และสี
2. การปั้นและการแกะสลัก
 - 2.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการขึ้นรูป การปั้น การแกะสลักด้วยวัสดุต่าง ๆ

รูปกับพื้น

ชุมชน

2.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบสามมิติ เช่น การปั้นกระดาษ พับกระดาษ งานโครงสร้าง กะบะทราย ฯลฯ

3. การพิมพ์

3.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์ด้วยวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้น และจากแม่พิมพ์

4. งานสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ

4.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างภาพหมุน ภาพแขวน

4.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างภาพปะด้วยวัสดุจริง หรือภาพถ่าย กระดาษสี เป็นต้น

5. การจักสาน

5.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการจักสาน เช่น ปีก่ออย่างง่าย ๆ ด้วยวัสดุในท้องถิ่น ให้เป็นของใช้ ของเล่น เครื่องประดับ และเครื่องแต่งกาย

ประเภทของกิจกรรมศิลปศึกษา

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้เสนอแนะกิจกรรมศิลปศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภทคือ

1. กิจกรรมการสร้างภาพ
2. กิจกรรมการสร้างงานศิลปะอย่างอื่น
3. กิจกรรมเกี่ยวกับหลักการของศิลปะ
4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น

1. กิจกรรมการสร้างภาพ ได้แก่ การสร้างภาพโดยใช้กระดาษสีขาว สีอ่อน หรือสีค่า กับสีเทียน สีชอล์ค กระดาษทรายกับสีเทียน กระดาษเปือกขึ้นกับปากกาหมึกดำ การสร้างภาพด้วยการละเลงสีกับแปรงเปือก (Fingerpainting) การหยดสี เป่าสี เช็ดสี พับสี พ่นสี การสร้างภาพชนิดต่าง ๆ เช่น ภาพคน ภาพท่าทาง ภาพเฉพาะเค้าโครงรอบนอก ภาพทิวทัศน์ ภาพผนัง ภาพโฆษณา หรือภาพที่ใช้เครื่องมือช่วยการสเก็ตซ์ภาพ (Sketch) โดยการใช้กระดาษและดินสอค่าหรือปากกา สื่อความหมายให้ผู้ดูเข้าใจรูปร่างหรือบุคลิกลักษณะ การพิมพ์ภาพโดยใช้แม่พิมพ์จากธรรมชาติ เศษวัสดุ กระดาษเจาะหรือตัด การแกะวัสดุอ่อน

แล้วนำมาพิมพ์ การออกแบบ การตัดฉีกด้วยผ้า กระดาษ แล้วทากาวปะภาพ หรือการสร้างภาพด้วยการใช้ชิ้นส่วนต่าง ๆ มาปะเรียง (Mosaic) ด้วยเศษวัสดุ เศษพืชหรือการสร้างภาพด้วยวัสดุผสมหลายอย่างผสมกันหลายวิธี

2. กิจกรรมการสร้างงานศิลปะอย่างอื่น เป็นกิจกรรมศิลปะที่นอกเหนือจากการสร้างภาพ เช่น การปั้นดินน้ำมัน การปั้นดินเหนียว งานปักผ้าแบบง่าย ๆ งานร้อยดอกไม้ งานประดิษฐ์สิ่งของด้วยใบตอง ใบมะพร้าว ฯลฯ งานกระดาษ ด้วยการตัด กรีด ม้วน ครูด พับ การออกแบบต่าง ๆ เช่น จัดดอกไม้ จัดแจกัน จัดป้ายประกาศ การทำหุ่นง่าย ๆ การทำภาพแขวน งานไม้ งานประดิษฐ์จากเศษวัสดุหลาย ๆ ชนิด หลาย ๆ วิธี

3. กิจกรรมเกี่ยวกับหลักการของศิลปะ ได้แก่ การได้ศึกษารู้หลักการทางศิลปศึกษาจะช่วยให้เด็กเรียนเข้าใจความงาม ซึ่งสามารถนำศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ กิจกรรมที่เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะสำหรับเด็กเรียนประถมศึกษาได้แก่ การทดลองความเข้ม อ่อน แก่ของสีในภาพ การทดลองความสมดุลย์ของภาพ การฝึกหัดสังเกตส่วนประจักษ์กับส่วนรองของภาพ เพื่อช่วยให้สามารถสร้างภาพได้เหมาะสม การฝึกหัดสังเกตพื้นผิวของสิ่งต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กเรียนรู้จักนำลักษณะพื้นผิวไปใช้ในการสร้างภาพ

4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น ได้แก่ การได้เห็นและศึกษางานที่ผู้อื่นทำ นักเรียนสามารถเรียนรู้ถึงความงามทำให้มีความคิดสร้างสรรค์ดีขึ้น โดยมีการดูงานศิลปะของนักเรียนรุ่นก่อน แล้วอภิปราย การดูภาพถ่าย สไลด์ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ที่แสดงผลงานของศิลปิน การไปชมนิทรรศการ หรืองานแสดงผลงานศิลปะ การฟังวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับศิลปะ การศึกษาค้นคว้าประวัติและผลงานศิลปิน การสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือ เทคนิคการทำงานศิลปะของตน เช่น ลวดลายผ้า ป้ายโฆษณา ภาพประกอบเรื่อง แล้วอภิปราย การสะสมงานศิลปะ การพูดเขียนวิจารณ์งานศิลปะ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมศิลปศึกษานั้นมีมากมายหลายประเภท ฉะนั้นครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ที่จะเลือกกิจกรรมศิลปศึกษาแต่ละประเภทไปใช้ ซึ่งมีได้หมายความว่าครูจะต้องนำศิลปศึกษาทั้งหมดทุกประเภทไปใช้พร้อม ๆ กัน แต่ครูควรนำกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีคุณค่าไปจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้มีโอกาสประจักษ์ทดลอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และนักเรียนสามารถแสดงออกได้อย่างอิสระ โดยครูเป็นผู้เลือกกิจกรรมและกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระเอง

หลักเกณฑ์และแนวคิดในการพิจารณาเลือกกิจกรรมศิลปศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา

กิจกรรมศิลปศึกษาที่มีคุณค่าต่อนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีหลายอย่าง แต่ครูจะต้องเลือกไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของตนเอง ในเรื่องนี้ นิรมล ตีรณสาร สวัสดิคุปต์ (2525) ได้เสนอแนวทางเกณฑ์การพิจารณาเลือกกิจกรรมศิลปศึกษา ดังนี้

1. ความเหมาะสมกับนักเรียน

1.1 **วัย** ครูจะต้องเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน เช่นในเรื่องความง่ายหรือยาก การใช้เวลาน้อยมาก (เด็กเล็กมีช่วงความสนใจในการทำงานสั้นกว่าเด็กโต) การสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียน

1.2 **เพศ** ความสนใจ ความถนัด ความสามารถของเด็กชายและเด็กหญิงแม้จะไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ก็ยังมีความแตกต่างที่ควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถเลือกทำงานในเรื่องที่เขาสนใจตามความถนัดและความสามารถของเขา แทนที่จะกำหนดกิจกรรมตายตัว

1.3 ความแตกต่างระหว่างบุคคล นอกจากเพศ วัย แล้วยังมีความแตกต่างอย่างอื่นอีกมาก เช่น ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู ฐานะทางครอบครัว ปมด้อย ปมเด่น ความรักสวยรักงาม นิสัยใจคอ ความคิดริเริ่ม ความกลัว ความรู้สึกคิด ความอ่อนไหวทางอารมณ์ ประสบการณ์เดิม ความมั่นใจ เหตุการณ์ประทับใจ ครูจะสามารถเลือกกิจกรรมศิลปศึกษาให้เหมาะสมกับนักเรียนทุกคนได้ คือเหมาะสมในแง่ที่จะช่วยเสริมสิ่งที่มียอยู่แล้ว หรือเสริมสิ่งที่ขาด สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาให้ดีขึ้น โดยเลือกใช้กิจกรรมศิลปศึกษาอย่างเดียว หรือหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน แล้วแต่จะเหมาะสมอย่างไร

2. ความเหมาะสมกับสภาพของครู

ครูควรพิจารณาตนเองอยู่เสมอ และจะรู้จักตัวเองดีกว่าผู้อื่น จึงควรพยายามนำส่วนดีส่วนเด่นของตนมาใช้ หรือแก้ไขส่วนที่ยังด้อยอยู่ให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนมากที่สุด ขณะเดียวกันครูก็พยายามชวนหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนไม่ขาดประสบการณ์ทางศิลปะที่สำคัญ

3. ความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน

ครูจำเป็นต้องเลือกกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน เช่น

โรงเรียนที่ยากจน ทั้งนักเรียนและโรงเรียนไม่สามารถหากกระดาษและสีสำหรับวาดภาพได้ ครูอาจเลือกการปั้นดิน ซึ่งหาได้ในบริเวณโรงเรียน แล้วให้นักเรียนเขียนภาพด้วยกิ่งไม้หรือเหล็กแหลมลงบนดินที่ปั้น เป็นต้น

4. ความเหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ สถานการณ์บ้านเมือง และสมัยนิยม

ครูต้องพยายามมองกว้างไกลรอบ ๆ ตัว เพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียน ครู และโรงเรียน แล้วเลือกกิจกรรมทางศิลปศึกษาให้เหมาะสม เพื่อส่งเสริม หรือแก้ไขสภาพที่ดีหรือไม่ดีของสังคม ในฐานะที่ครูและนักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และควรมีส่วนช่วยเหลือสังคมให้เจริญก้าวหน้า

นอกจากนี้แล้ว ฮารี สุทธิพันธ์ และคณะ (2515) ได้เสนอแนวคิดในการเลือกเนื้อหาของกิจกรรมศิลปศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษา คือ นอกจากพิจารณาความแตกต่างของเด็กแต่ละคนแล้ว ครูควรจะต้องเตรียมโครงการสอนระยะยาวทั้งปี เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซากของกิจกรรมทางศิลปะ อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมทางศิลปะ ก็ควรเป็นโครงการที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ประเทิน มหาพันธ์ (ม.ป.ป.) ก็ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา สำหรับเด็กประถมศึกษาว่าต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การกระตุ้น การที่จะให้เด็กไปประกอบกิจกรรมในทางศิลปะอย่างสมบูรณ์นั้น สิ่งสำคัญคือ การกระตุ้น การแสดงออกของเด็กขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เด็กพบเห็นอยู่เสมอ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น หากครูไปวางกำหนดกฎเกณฑ์ว่าเด็กต้องสร้างสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นมา ทั้งที่เขาไม่สมัครใจ ผลงานศิลปะจะไม่สมบูรณ์ ครูหรือผู้ปกครองจะต้องหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระตุ้นให้เด็กแสดงออกอย่างเต็มที่

2. จินตนาการ หมายถึง ความคิดคำนึงของเด็ก หากปราศจากความคิดคำนึงเสียแล้ว ผลงานที่เด็กผลิตออกมาเป็นเสมือนผลแห่งการลอกแบบ ถ้าหากเขาได้สร้างงานขึ้นมาอย่างอิสระ ใครจินตนาการเช่นไร ถ่ายทอดให้ปรากฏออกมาเช่นนั้นทำให้ครูสามารถทราบถึงความงอกงามในทางจินตนาการของเด็กแต่ละคนได้โดยพิจารณาจากผลงานนั้น ๆ

3. การระบายออก หมายถึง การระบายอารมณ์ออกมาในขณะที่สร้างศิลปะเป็น ความมุ่งหมายหลัก สำหรับศิลปะในชั้นประถมศึกษาให้เด็กได้ระบายความรู้สึกออกมาได้อย่าง เต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นความโกรธแค้น ความดีใจ ความเสียใจ ความเมตตากรุณา ความ อ่อนโยน โดยเฉพาะสำหรับเรื่องความโกรธนั้นศิลปะประเภทการปั้นและระบายสีด้วยนิ้วมือ ให้เป็นเครื่องปลดปล่อยได้ดีเมื่อเด็กได้แสดงออกแล้ว จะเกิดความสบายใจ

4. ผลงานของเด็กในทางศิลปะนั้น เด็กสามารถแสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดสร้างสรรค์ให้ปรากฏในผลงานของเขา ซึ่งถือว่าเด็กทุกคนได้รับความสำเร็จแล้ว ฉะนั้นครูจึงไม่ควรตำหนิผลงานของเด็กโดยใช้มาตรฐานของผู้ใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสิน ครูไม่ ควรพูดเขาเย้ยถากถาง ตลอดจนแสดงอาการไม่ยอมรับงานของเด็ก เพราะเด็กจะมีความ รู้สึกไวต่อการกระทำเช่นนั้นมาก

5. ความภูมิใจ ความภูมิใจของเด็กเกิดขึ้นจากภาพที่เด็กได้สร้างผลงานขึ้นมา แล้วได้รับคำชมเชย และการให้กำลังใจจากครู ความภูมิใจจะเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กสร้าง งานขึ้นต่อ ๆ ไป ฉะนั้นครูจึงไม่ควรต้ออย่างตรงไปตรงมา แต่ควรสร้างคามภูมิใจโดยการ ชมเชย และให้กำลังใจแก่เด็ก

พินิจ ภวังคะรัต (2501) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาว่าควรจัด ให้สนองกับความต้องการของนักเรียน พร้อมทั้งครูผู้สอนจะต้องมีการวางแผน จัดทำโครงการ เพื่อสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนโดยโครงการที่จัดควรยืดหยุ่น และคำนึง ถึงว่าสอนแล้วเด็กจะได้รับอะไรบ้าง ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตรครูไม่จำเป็นต้องให้เด็ก ทำหมดทุกอย่าง ควรแนะนำกิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความกระตือรือร้น เกิดความ สนใจเป็นกิจกรรมที่ทำทากายมากยิ่งขึ้น และสิ่งที่จะขาดไม่ได้คือ ครูจะต้องพิจารณาเนื้อหา ความหมาย ความเหมาะสม ระดับชั้น อายุ ความต้องการ และวัสดุที่ใช้

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาให้เด็ก ดังนี้

1. กิจกรรมทางศิลปะควรจัดไว้ให้เด็กแต่ละคนพัฒนาอยู่ตลอดเวลา
2. กิจกรรมทางศิลปะ ควรส่งเสริมให้เด็กเกิดความมั่นใจ และภาคภูมิใจใน

ตัวเอง

3. กิจกรรมทางศิลปะ ควรส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนหาเทคนิคที่จะช่วยให้ตนแสดงออกได้โดยง่าย
4. กิจกรรมทางศิลปะ ควรสามารถเข้าให้เด็กแต่ละคน เกิดความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพ
5. กิจกรรมทางศิลปะ ควรช่วยให้เด็กใช้ความสามารถของตนเอง รวมทั้งประสบการณ์ ตลอดจนช่วยขยายความสนใจของเด็กให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์และแนวคิดในการคัดเลือกกิจกรรมศิลปศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา นอกจากจะพิจารณาถึงความพร้อมด้านวุฒิภาวะ วัย เพศ ความแตกต่างระหว่างบุคคล สิ่งแวดล้อม ความเหมาะสมกับสภาพนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน สภาพโรงเรียน และชุมชนสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ครูผู้สอนก็ต้องมีการปรับปรุงการสอน โดยการศึกษาหาความรู้ ให้เกิดความเข้าใจจนสามารถคัดเลือกกิจกรรมศิลปศึกษา และวิธีการสอนมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งยังดัดแปลงและยืดหยุ่นกิจกรรมศิลปศึกษาให้เหมาะสมกับเวลา โอกาส และสภาพการณ์ต่างๆ เพื่อนักเรียนจะได้ปฏิบัติและได้รับคุณค่าต่าง ๆ ที่มีอยู่ในกิจกรรมศิลปศึกษานั้นได้อย่างเต็มที่ เพื่อที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดองค์ประกอบในการทำกิจกรรมศิลปะไว้แล้วก็ตาม แต่ด้วยความจำเป็นบางประการ เช่น การขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุ การขาดแคลนบุคลากรครูที่จบทางด้านศิลปศึกษาโดยตรง หรือแม้กระทั่งการไม่เห็นความสำคัญของวิชาศิลปศึกษาจนไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้บริหารของรัฐหรือโรงเรียน จึงทำให้องค์ประกอบต่าง ๆ มีไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ขาดสิ่งที่จะสนับสนุนการทำกิจกรรมศิลปะ จนทำให้ผู้เรียนบางคนอาจมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาศิลปศึกษาบั่นทอนความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการต่าง ๆ ที่ควรจะได้รับ

ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีนักวิชาการที่เข้าใจถึงสภาพปัญหาและความต้องการของเด็ก ในวัยประถมศึกษาที่มีต่อกิจกรรมศิลปะศึกษา ร่วมมือกับนักธุรกิจหรือนักลงทุนที่แสวงหากำไร ผลประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ ที่หาได้ จัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะขึ้น

กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ หมายถึง กิจกรรมศิลปะที่จัดขึ้นสำหรับเด็ก นอกเหนือไป จากการเรียนวิชาศิลปะศึกษาในโรงเรียนปกติ โดยกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานทั้งที่เป็นของรัฐ และของเอกชนเป็นการจัดกิจกรรมศิลปะที่มีกิจกรรมหรือบทเรียนเป็นอิสระหลากหลาย ซึ่ง โดยที่จริงแล้วก็เป็นการจัดปฏิบัติการศิลปะ (Art Workshop) แบบหนึ่งนั่นเอง การจัด กิจกรรมนี้มีหลายแบบอย่างซึ่งพอจะยกตัวอย่างได้ เช่น (คำรง วงศ์อุปราช, 2529)

1. การจัดปฏิบัติการศิลปะตามฤดูกาล เช่น ภาควฤดูร้อน (Summer Art Workshop) ซึ่งมักจะเลือกสถานที่ในภูมิประเทศที่สวยงามบางแห่ง มีการสร้างห้องปฏิบัติการและที่พักผ่อนถาวร มีการจัดกิจกรรมทุกปี ในยุโรปและอเมริกานิยมจัดในภาควฤดูร้อน เพราะอากาศดีไม่หนาวและสะดวกในการเดินทาง ชนรชาติที่สวยงามสี่ส้นหลากหลาย
2. การจัดปฏิบัติการศิลปะแบบชั่วคราว เช่น การประชุมปฏิบัติการศิลปะต่าง ๆ โดยที่ ASEAN มีโครงการดังนี้คือ Asean Youth Painting Workshop and Exhibition จัดให้มีผู้ศิลปินจำนวน 5 คน จากแต่ละประเทศสมาชิก ASEAN ปฏิบัติการ จิตรกรรมร่วมกันเป็นเวลาประมาณ 2 สัปดาห์
3. การจัดปฏิบัติการและสถานที่ปฏิบัติการศิลปะเป็นประจำ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นที่ศึกษาและฝึกฝนการทำงานศิลปะที่จัดโดยสถาบัน ชมรม สมาคม หรือกลุ่มบุคคลากรมีการ กำหนดวัตถุประสงค์ และกิจกรรมที่แตกต่างกันไป

ความมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

การให้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ เป็นการช่วยกระตุ้นการศึกษาและ สร้างสรรค์งานศิลปะ รวมทั้งการเปลี่ยนสถานที่ปฏิบัติการอาจมีผลดีต่อการปฏิบัติการศิลปะ ซึ่งสถานที่นั้นจะไม่ใช้ที่ฝึกกิจกรรมศิลปะอย่างเข้มข้น แต่จะเป็นการผสมผสานกิจกรรมศิลปะที่ หลากหลายเน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี โดยเฉพาะสำหรับเด็กเล็กในวัยประถมศึกษานี้ จะ เน้นเรื่องการปฏิบัติมาก ในขณะที่เด็วกันก็จะให้เด็กเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ไปด้วย เช่น ให้อู้จัก การอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มารยาทและวัฒนธรรมในการ

เข้าสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะไม่ใช่การมาโรงเรียน แต่จะมีการจัดบรรยากาศที่ไม่ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เด็กจะพบแต่ความแปลกใหม่ น่าสนใจ น่าเรียนรู้ ซึ่งจะกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้เป็นอย่างดี (คำรง วงศ์อุปราช, 2529)

และจากการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากสถานที่จัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะที่มีอยู่มากมาย แต่ละแห่งล้วนมีจุดมุ่งหมายที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งพอจะสรุปมาเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้คือ (พีระพงษ์ กลุณิศาล, 2537)

1. เพื่อส่งเสริมให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
2. เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถทางศิลปะ และความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อในการแสดงออก
3. เพื่อพัฒนาจิตใจของเด็กให้รักศิลปะ ซึ่งจะทำให้เด็กเป็นคนมีจิตใจละเอียดอ่อน มีสุนทรียภาพ มองโลกในแง่ดี มีสมาธิดี มีอารมณ์ร่าเริงแจ่มใส และมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นการพัฒนาทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และด้านสังคม
4. ฝึกให้เด็กรู้จักปรับตัวและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
5. เด็กได้เรียนรู้การสร้างงานศิลปะด้วยเทคนิคต่าง ๆ
6. เด็กได้มีโอกาสเข้าร่วมแสดงผลงานศิลปะระดับชาติและระดับโลก
7. เพื่อให้เด็กมีความตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรม

กิจกรรมพิเศษทางศิลปะจะประกอบด้วย เนื้อหากิจกรรมที่หลากหลายเพื่อเป็นการสนองจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดขึ้นให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง โดยที่เนื้อหาหลักของกิจกรรมก็คล้ายคลึงกับเนื้อหากิจกรรมที่จัดให้มีในโรงเรียน เพียงแต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สอนและการสังเกตการณ์พอจะสรุปได้ดังนี้คือ

กิจกรรมการเขียนภาพระบายสี ครูจะไม่กำหนดหัวข้อที่เป็นการบังคับนักเรียนหรือไม่ให้อิสระทางความคิด ครูจะกำหนดหัวข้อกว้าง ๆ เช่น "ฉัน ให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์เอาเองโดยอาจจะเป็น ฉันและครอบครัว ฉันคู่ขวัญ ฉันไปเที่ยวสวนสัตว์ ฯลฯ อุปกรณ์ที่ใช้ใน

การทำงานก็มีให้อย่างไม่จำกัดทุกอย่าง เช่น สีเทียน สีไม้ สีน้ำ สีโปสเตอร์ สีเมจิก พู่กัน
ทุกชนิด จานสี ถ้วยใส่น้ำ

กิจกรรมการวาดภาพหุ่นนิ่ง เทคนิคการขูดสีเทียน (Crayon Etching) มุ่งฝึก
ให้เด็กคุ้นเคยกับการวาดภาพจากของจริง เป็นการฝึกให้เด็กมีความฉลาดทางการมอง
ผลงานที่เด็กวาดออกมาจะเหมือนหุ่นที่เป็นแบบหรือไม่ ไม่สำคัญ หวังผลแต่เพียงว่าให้เขาได้
มอง ได้สังเกตเห็นรูปร่าง ขนาด และสีสิ่งต่าง ๆ แล้วแสดงออกมาเป็นเส้น เป็นสี เป็นรูปร่าง
ที่จัดรวมไว้ด้วยกันบนกระดาษตามความคิดจินตนาการและการรับรู้ด้วยตนเอง

กิจกรรมวาดภาพเทคนิคผสม ใช้เทคนิคการพิมพ์ ระบายสี และปะติดในภาพ
เดียวกัน จุดเด่นของกิจกรรมนักเรียนประเภทเทคนิคผสม ประการแรกคือ ความไม่น่า
เบื่อหน่าย เนื่องจากเด็กได้มีโอกาสสัมผัสกับวิธีการสร้างสรรค์รูปแบบหลาย ๆ กิจกรรมนี้จึง
เสมือนมี 3 กิจกรรมอยู่ด้วยกัน จุดเด่นอีกประการหนึ่งอยู่ตรงที่เด็ก ๆ ได้มีประสบการณ์กับ
วัสดุหลาย ๆ ชนิดที่ต้องนำมาใช้ร่วมกัน อาทิเช่น สีโปสเตอร์กับสีเทียนและกระดาษสี

กิจกรรมการปั้นดินเหนียว เด็กหลายคนไม่เคยได้สัมผัสกับดินเหนียวมาก่อนเลย
ทั้งที่ดินเหนียวจัดว่าเป็นวัสดุทางการเรียนที่มีคุณค่าอย่างมาก จุดเด่นของดินเหนียวไม่ได้อยู่ที่
กลิ่นและสีที่เป็นธรรมชาติเท่านั้น ความยืดหยุ่นตัวเพื่อการสร้างเป็นรูปทรง (Plasticity)
ก็เป็นคุณสมบัติที่ท้าทายความคิดและจินตนาการของเด็กอย่างยิ่ง ซึ่งดินน้ำมันจะมีคุณสมบัติ
ดีขกว่าดินเหนียวตรงนี้เอง

กิจกรรมการปั้นแกะสลัก ครูจะจัดเตรียมอุปกรณ์ในการปั้นแกะสลักให้ เช่น
ดินน้ำมัน ดินเหนียว แป้งโดว์ แป้งขนมปัง กระดาษหนังสือพิมพ์ผสมกาว สบู่ ผักต่าง ๆ
เด็ก ๆ สามารถสร้างสรรค์งานได้ไม่จำกัดรูปแบบ บางครั้งอาจทำงานเป็นกลุ่มในงาน
ใหญ่ ๆ เช่น การปั้นรูปคนด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ขนาดเท่าของจริง

กิจกรรมการพิมพ์ภาพ ครูจะจัดหาอุปกรณ์การพิมพ์ภาพให้ โดยวัสดุที่ใช้เป็น
แม่พิมพ์หลากหลายไม่จำกัด เด็ก ๆ สามารถเลือกใช้ได้ตามความสนใจ และออกแบบจัดวาง

ได้ตามต้องการ อาจนำผลงานที่ได้ไปออกแบบเป็นผลงานการประดิษฐ์อีกครั้งหนึ่ง เช่น วัสดุรอบรูป ทำเป็นบัตรอวยพร บัตรเชิญ ที่คั่นหนังสือ ฯลฯ ซึ่งเด็ก ๆ จะชื่นชมมากกว่าที่ผลงานจะออกมาเป็นแผ่นกระดาษธรรมดาเขาจะรู้สึกภาคภูมิใจในผลงานที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ๆ

กิจกรรมการวาดภาพนอกสถานที่ เป็นการฝึกให้เด็กได้ใช้ชีวิตร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ใช้อุปกรณ์ร่วมกัน ที่สำคัญคือฝึกให้มีความมานะอดทน กิจกรรมนี้จะเน้นที่ "การมองเห็น" มากกว่าตัวผลงาน (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2537)

กิจกรรมงานกระดาษ (Collage) เป็นกิจกรรมที่ไม่เพียงแต่ประกอบด้วยกระดาษเพียงอย่างเดียว แต่จะประกอบด้วยเศษวัสดุชนิดที่นักเรียนสามารถหามาได้ เด็กจะภูมิใจในผลงานที่เป็นตัวของตัวเอง ไม่มีส่วนใดในงานของตนที่เหมือนกับผู้อื่นเลย

กิจกรรมงานसान ถัก ทอ จะคล้ายกับกิจกรรมการพิมพ์ภาพ คือ เด็กชอบที่จะนำผลงานการสานที่อาจเกิดจากกระดาษ ใบลาน ใบตอก หรือวัสดุอื่น ๆ มาสร้างสรรค์เป็นของใช้ ของเล่นมากกว่าที่จะจำกัดรูปแบบเป็นเพียงงานสานธรรมดา

กิจกรรมการประดิษฐ์เศษวัสดุ นักเรียนจะสร้างสรรค์งานศิลปะจากเศษวัสดุต่าง ๆ เช่น กล้องกระดาษขนาดต่าง ๆ กัน กล้องพลาสติก กล้องโฟม เศษผ้า แผ่นโฟม และอื่น ๆ เป็นงานประติมากรรม ที่เด็ก ๆ จะคิดสร้างสรรค์จินตนาการขึ้นมาเอง อาจเป็นตุ๊กตาแบบทรงแปลก ๆ หมูบ้าน หรือของเล่น

การเขียนภาพฝาผนัง

ในปัจจุบันวงการศิลปะเด็กของเมืองไทยกำลังตื่นตัวอย่างสูงในเรื่องการส่งเสริมการเขียนภาพ แต่ก็เป็นการมุ่งเน้นไปที่การเขียนภาพหรือการทำงานเพียงคนเดียวบนแผ่นกระดาษที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก การเขียนภาพฝาผนังเป็นกิจกรรมที่จัดให้กับเด็กได้โดยไม่มีจำกัดวัย เพราะสามารถเขียนได้ตั้งแต่ภาพง่าย ๆ ธรรมดา จนถึงภาพที่มีความซับซ้อนมากๆ ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของเด็ก จากความกว้างใหญ่ของฝาผนังทำให้เด็ก ๆ มีความ

ผลิตเพลินและปล่อยอารมณ์ไปกับภาพได้เป็นอย่างดี ผลที่ได้รับคือเด็กจะมีความกล้าหาญ มีความมั่นใจในการเขียนภาพระบายสีมากขึ้น และผลที่ได้รับทุกครั้งคือ เด็กจะถ่ายทอดความรู้สึกออกมาอย่างเป็นธรรมชาติโดยไม่มีใครคอยกระตุ้นหรือบังคับ (Spontaneous Expressions) ในการวาดภาพจะมีการกำหนดโครงภาพใหญ่หรือโครงภาพรวม และมีส่วนประกอบในรายละเอียดทั่วไปทั้งภาพ สิ่งที่จะพบอยู่เป็นประจำคือ ความยากในการระบายสี การวาดเส้น การลงโครงสร้าง และการจัดองค์ประกอบซึ่งจะไม่พบในการเขียนภาพบนแผ่นกระดาษเล็ก ๆ ธรรมดา (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล, 2528)

การเขียนภาพฝาผนังมีตั้งแต่แบบง่าย ๆ เช่น ภาพฝาผนังแผ่นกระดาษจนถึงแบบยากสลับซับซ้อน เช่น ภาพฝาผนังสีปูนเปียก (Fresco) ซึ่งอยู่ในระดับช่างฝีมืออาชีพจึงจะทำได้ ส่วนวิธีง่าย ๆ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มี 2 วิธีคือ

1. ภาพฝาผนังกระดาษ เหมาะสำหรับเด็กเล็ก ๆ โดยใช้กระดาษขาวมาปิดให้เต็มข้างฝาผนัง แล้วให้เด็กวาดภาพด้วยสีชอล์ค สีเทียน สีน้ำ หรือสีโปสเตอร์ สามารถสร้างและลอกกระดาษทิ้งได้เมื่อต้องการจะเปลี่ยนภาพใหม่

2. ภาพฝาผนังภายนอก เหมาะกับฝาผนังหรือกำแพงที่อยู่ภายนอกอาคาร ควรใช้สีพลาสติกระบาย เพราะเป็นสีที่ใช้ง่ายเพียงผสมกับน้ำก็ระบายได้ทันที และเมื่อสีแห้งแล้วจะมีความทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศพอสมควร เมื่อต้องการจะเปลี่ยนภาพใหม่ให้ใช้สีพลาสติกสีขาวทารองพื้นทับภาพเก่าได้เลย

ในด้านการวัดและประเมินผล ครูสามารถวัดและประเมินผลการทำงานเป็นกลุ่มสังเกตพฤติกรรมของเด็กแต่ละคน ความสามารถในการทำงานขนาดใหญ่ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น คุณประโยชน์ทางด้านพัฒนาการทางสังคมที่เด็ก ๆ ได้รับคือ การรู้จักปรับความคิดให้รวมเป็นความคิดเดียวกัน หรือปรับให้เป็นความคิดที่ไปด้วยกันได้ในกลุ่มของตนซึ่งจะทำให้เด็กมีนิสัยอดทน ใจกว้าง และเคารพในสติปัญญาของผู้อื่น (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล, 2528)

วัสดุอุปกรณ์

วัสดุอุปกรณ์ที่ทางโรงเรียนเตรียมให้จะต้องพร้อมและมีความเหมาะสม โดยเฉพาะคุณภาพจะต้องอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างดีหรือดีมาก จะช่วยเอื้ออำนวยในการถ่ายทอดของเด็กได้อย่างเต็มที่ เช่น สีเทียนก็ต้องเป็นสีชนิดมีเนื้อสีมากเพียงกดเบา ๆ ก็ติดได้ดี บางแห่งมีการจัดอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้เป็นจุด ๆ ให้เด็กเลือกทำกิจกรรมได้ตามความชอบ ซึ่งบางแห่งอาจจะเน้นเฉพาะการวาดภาพเป็นหลักเพียงอย่างเดียว จึงมีแต่เฉพาะอุปกรณ์ในการวาดภาพระบายสีเท่านั้น บางแห่งมีการแนะนำการใช้วัสดุอุปกรณ์ให้กับเด็กและเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองค้นคว้าอย่างไม่เสียค่า (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล, 2531)

วัสดุอุปกรณ์ที่พบในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษของนักเรียนจะมีความหลากหลาย เป็นต้นว่า กระดาษหลาย ๆ ประเภท เช่น กระดาษขาว กระดาษสีต่าง ๆ กระดาษแข็ง กระดาษแก้ว ฯลฯ มีสีให้เลือกใช้หลายประเภท เช่น สีน้ำ สีเทียน สีชอล์ค สีเมจิก สีโปสเตอร์ สีดินสอ ฯลฯ อุปกรณ์ในการทำงานก็มีอย่างครบครัน เช่น หนูนุ่นทุกชนิด จานสี ถ้วยน้ำ ถังใส่น้ำ ดินสอ ขางลบ กระดานวาดรูป ไม้บรรทัด กาว กรรไกร ฯลฯ

เด็ก ๆ จะมีประสบการณ์ในการเลือกใช้วัสดุหลาย ๆ ชนิด โดยไม่จำกัดซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงออกทางด้านศิลปะอย่างเต็มที่ มีผลต่อการเสริมสร้างศักยภาพทางจินตนาการและบุคลิกภาพ (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2537)

สถานที่

ด้วยเหตุที่การจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ เป็นการจัดขึ้นโดยนักวิชาการ หรือนักธุรกิจร่วมมือกับนักวิชาการ ดังนั้นสถานที่จัดกิจกรรมจึงได้รับการจัดเตรียมขึ้นสำหรับการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะโดยเฉพาะ นับตั้งแต่ที่จอดรถและห้องน้ำ ก็จะมีไว้อยู่แล้ว เพราะสถานที่ส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ราชการ สมาคม ชมรม หรือห้างสรรพสินค้า ซึ่งจะมีที่จอดรถและห้องน้ำไว้บริการแก่พนักงาน ข้าราชการ หรือลูกค้าที่มาซื้อของอยู่แล้ว

ในการทำกิจกรรมศิลปะของเด็กจะใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงก็เสร็จเรียบร้อย (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2537) ผู้ปกครองส่วนใหญ่จึงมักจะคอยรับบุตรหลานของตนกลับบ้าน

เลข ซึ่งแต่ละคนก็มีการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ กัน ถ้าเป็นการจัดกิจกรรมตาม ศูนย์การค้า ผู้ปกครองก็มักจะใช้เวลาไปกับการซื้อของใช้ต่าง ๆ ภายในบริเวณศูนย์การค้า หรือบางคนอาจจะชอบอ่านหนังสือ หรือทำงานประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น ถักโครเชต์ ถักนิตติ้ง ก็มักจะนั่งรอบุตรหลานอยู่ในสถานที่จัดกิจกรรมนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องมียุมนักผู้ปกครองนั่งเล่น หรือทำงานอยู่บ้าง มีมุขชาววิศุคอุปกรณ์ทางศิลปะบางอย่างเพื่อให้ผู้ปกครองซื้อกลับบ้าน มีป้ายประกาศข่าวทางศิลปะ หรือบทความที่น่าสนใจเพื่อให้ผู้ปกครองและนักเรียนได้อ่าน

ภายในห้องเรียน ก็จะเป็นห้องศิลปะโดยเฉพาะโดยมีโต๊ะหรือบริเวณให้เด็กทำงาน อย่างเพียงพอ มีบริเวณเก็บวัสดุอุปกรณ์ส่วนรวม มีบริเวณล้างทำความสะอาด มีฝานั่งเพื่อ คิดโชว์ผลงาน มีถังขยะและล็อกเกอร์ (locker) ให้เด็กเก็บของส่วนตัว มีบริเวณโต๊ะ ครูผู้สอน บริเวณส่งงาน วางงานที่ยังไม่เสร็จ ที่วางผลงานที่จะส่งคืน มีบริการน้ำดื่ม สำหรับเด็กและผู้ปกครอง มีกระดานสำหรับเขียนและอธิบายและอาจมีสไลด์เพราะบางครั้ง อาจจะฉายสไลด์ให้เด็กดูบ้าง (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล, 2531)

บรรยากาศการเรียน

การดำเนินกิจกรรมภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดีย่อมเป็นหนทางให้ผลของกิจกรรมนั้นดีไปด้วย ในการเรียนการสอนศิลปะศึกษาก็เช่นกัน ครูควรสร้างบรรยากาศที่ร่มรื่นและเป็นกันเอง ปราศจากบรรยากาศของความเป็นเผด็จการ เพราะจะมีผลกระทบต่อการทำงานศิลปะของเด็ก เมื่อเด็กรู้สึกว่าคุณเองมีอิสระมีความปลอดภัย เด็กก็พร้อมที่จะคิดจินตนาการและแสดงออกอย่างเต็มความสามารถ ครูต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้พูด แสดงความคิดเห็นวิพากษ์-วิจารณ์ เพราะจะทำให้ครูเข้าใจในความรู้สึกนึกคิดของเด็ก อันจะเป็นประโยชน์ต่อการ เสนอแนวทางแก้ปัญหาและเป็นการฝึกการใช้เหตุผล ฝึกความเชื่อมั่นไปพร้อมกัน (จิรัฐัง เจริญ, 2526) การพูดของเด็กจึงถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าโดยเฉพาะที่ออกมาจากความคิดของเขาเอง จึงควรสนับสนุนในสิ่งที่เด็กพูด ส่วนการพูดของครูจะมีอิทธิพลต่อเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะจะเป็นการสร้างความรู้และทัศนคติบางอย่างของเด็กได้ ถ้าเด็กมีทัศนคติที่ดีต่อครู จะเกิดผลดีต่อการเรียนรู้ของเด็กได้เช่นกัน การกำหนดกฎระเบียบขึ้นในห้องเรียนควรมี การปรับตัวซึ่งกันและกันให้ยอมรับได้ทั้งสองฝ่าย แต่ควรสร้างความรู้สึที่ดีต่อกันมากกว่า

การสร้างกฎระเบียบ (อำเภอ ตรีสาร, 2530) อย่างไรก็ตามครูต้องระวังที่จะไม่ทำให้ห้องเรียนมีบรรยากาศที่โกลาหล

บรรยากาศในการทำกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ พบว่าเด็ก ๆ มีความสนุกสนานในการทำงาน มีความกระตือรือร้น ลักษณะของเด็กแต่ละคนแสดงออกในท่าทางต่าง ๆ กัน บ้างก็ร้องเพลงไปทำงานไป บ้างก็เล่นไปทำงานไป บ้างก็ตีชมนิวรณ์ผลงานกับในกลุ่มเพื่อน บางคนใช้สมาธิในการทำงานอย่างมาก ซึ่งการแสดงออกต่าง ๆ เหล่านี้ ชี้ให้เห็นว่าเด็ก ๆ มีความสุขในการทำงานมาก พวกเขาไม่ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบข้อบังคับเหมือนในห้องเรียน เด็กมีสิทธิที่จะแสดงออกด้วยการพูด การกระทำอย่างเต็มที่ สามารถโต้แย้งกับเพื่อนและครูผู้สอนได้อย่างอิสระตามความคิด ความรู้สึกของตน โดยปราศจากความเคียด พวกเขาไม่ต้องแต่งเครื่องแบบที่จะต้องคอยระมัดระวังว่าจะสกปรกเลอะเทอะ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการทำงานมากขึ้น (ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล, 2531)

ระยะเวลาเรียน

ในด้านระยะเวลาเรียน ไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว แต่ละสถานที่จะกำหนดเวลาขึ้นมาเองแล้วแต่ความสะดวก ซึ่งพอจะยกตัวอย่างได้ เช่น

1. วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ผู้จัดจะมีช่วงเวลาให้เลือกต่าง ๆ กัน ผู้ปกครองจะเลือกตามความสะดวก ในช่วงเวลาว่าง หรือเวลาที่สะดวกในการรับส่ง
2. ระหว่างปิดภาคเรียน จะจัดในวันธรรมดา จันทร์-ศุกร์ มีช่วงเวลาให้เลือกเช่นกัน หรือในกรณีที่เป็นการจัดค่าย ศิลปะภาคฤดูร้อนจะเป็นช่วงเวลาติดต่อกัน มีตั้งแต่ 2 วันถึง 10 วัน โดยที่เด็กจะมาประกอบกิจกรรมศิลปะศึกษาด้วยกันในค่ายพักแรม

โครงสร้างหรือทีมงานการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

สถานที่จัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะก็เช่นเดียวกับการจัดกิจกรรมศิลปะในโรงเรียน ที่จำเป็นจะต้องมีโครงสร้างหรือทีมงานที่ครอบคลุมทางศิลปศึกษาและการให้บริการอื่น ๆ ดังนี้ (ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล, 2531)

1. ผู้จัดการหรือเจ้าของ เป็นผู้จัดระบบการบริหารโรงเรียน ทั้งในแง่สถานที่ การเงิน การรับสมัครเด็ก วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ

2. นักวิชาการศิลปศึกษา (Art Educator) เป็นผู้วางแผนจัดโครงการเรียนการสอน ให้คำปรึกษาด้านศิลปศึกษาแก่ผู้ปกครอง และคอยประสานงานแก้ปัญหาหรือข้อขัดข้องต่าง ๆ

3. ครู อาจารย์ผู้สอน (Art Teacher) ทำหน้าที่สอนโดยตรงภาระหน้าที่หลักจะอยู่ในห้องเรียนและมีส่วนร่วมของเด็กมาก

4. ครูผู้ช่วยสอน (Teacher Aid) ทำหน้าที่จัดสภาพห้องเรียน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ คอยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และช่วยทำการสอนบ้าง

5. พนักงานประจำห้อง ทำหน้าที่ด้านสวัสดิการต่าง ๆ เช่น ทำความสะอาดห้องเรียน และอุปกรณ์การเรียน บริการน้ำดื่ม

หนึ่งในปัจจุบันสถานที่จัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งที่ดำเนินการโดยหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนกระจายอยู่ทั่วกรุงเทพมหานคร อาทิเช่น ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ สมาคม ห้างสรรพสินค้า และโรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น และจากข้อมูลต่าง ๆ ของกิจกรรมพิเศษทางศิลปะที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ถึงความแตกต่างของกิจกรรมพิเศษทางศิลปะกับกิจกรรมศิลปะที่จัดให้มีขึ้นในโรงเรียนตามหลักสูตรที่ได้กำหนดให้มีไว้ เด็ก ๆ จะได้อยู่ในโลกของเขาเอง ปราศจากความเครียดของห้องเรียนในโรงเรียน มีสิทธิ์ที่จะพูดจะทำอย่างเต็มที่ ไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของชั้นเรียน ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ได้มีเพื่อนใหม่จากโรงเรียนต่าง ๆ กัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคนิคการทำงาน ทำให้ได้เรียนรู้การปฏิบัติตัวในสังคมภายนอกที่มีได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะที่บ้านและโรงเรียน กล่าวโดยสรุปแล้วคือความมั่นใจในตัวเองและความมีเสรีภาพในการแสดงออก ทำให้เด็กสามารถที่จะสร้างผลงานที่ดีได้ ซึ่งจะมีส่วนในการพัฒนาผลงานทางศิลปะและเกิดพัฒนาการในด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย ซึ่ง พีระพงษ์ กุลพิศาล (2537) ได้กล่าวว่า กิจกรรมพิเศษทางศิลปะนี้ มีความจำเป็นมาก เพราะกิจกรรมพิเศษทางศิลปะมีความเข้มข้นกว่ากิจกรรมศิลปะในชั้นเรียนปกติมากมาย ทั้งในด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร และหลักสูตร

จากการได้เห็นข้อแตกต่างนี้เอง ประกอบกับการได้พบว่าเป็นเด็ก ๆ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาได้ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะที่จัดขึ้นมากมาย ซึ่งมีทั้งของรัฐบาลและเอกชน จึงเห็นว่าควรที่จะทำการวิจัยถึงความคิดเห็นของเด็กนักเรียนชั้น

ประณตศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ซึ่งมีสาเหตุและความสนใจที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งต่อการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาในโรงเรียน และในการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะให้สนองความสนใจต่อผู้เรียนอย่างเต็มที่ต่อไป

การศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของ วิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์

โอลเวนเฟลด์ เป็นนักการศึกษาในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทางการศึกษา จากการยึดเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง (Subject Matter-Centered) มาสู่ยุคที่คำนึงถึงผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน (The Whole Individual) กล่าวคือ แทนที่จะเน้นเฉพาะความรู้ (Knowledge) เพียงอย่างเดียว ก็จะเน้นในสิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือ การเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ซึ่งรวมถึงการรับรู้ ความเจริญทางจิตใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งความเจริญต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

แนวคิดหลักของ โอลเวนเฟลด์ คือ การให้ความสำคัญกับความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นองค์ประกอบทำให้เกิดดุลยภาพระหว่างสติปัญญาและอารมณ์ของผู้เรียน ความสำคัญดังกล่าวคือ การศึกษาในมุมกว้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศิลปศึกษา ซึ่งเน้นผลของกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลและการรับรู้ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Experience) และบทบาทของศิลปะในโรงเรียนระดับประถมศึกษานั้น ศิลปะควรเป็นการแสดงออกและเป็นสื่อกลางที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงตนเองให้พัฒนาขึ้น

ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่รวมอยู่ในศิลปศึกษานั้น โอลเวนเฟลด์คิดว่า ควรบูรณาการเข้าด้วยกัน เป็นประสบการณ์ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Experience) ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภทคือ ประสบการณ์ด้านอารมณ์ (Emotional Experience) ประสบการณ์ด้านสติปัญญา (Intellectual Experience) ประสบการณ์ด้านการรับรู้ (Perceptual Experience) และประสบการณ์ด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Experience)

การผสมผสานประสบการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาติดตามพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละบุคคลในทุก ๆ ด้าน และนอกเหนือจากพัฒนาการซึ่งเกิดจากประสบการณ์ 4 ประเภทดังกล่าวข้างต้นแล้ว โอลเวนเฟลด์ยังคำนึงถึง พัฒนาการด้าน

อื่น ๆ อีก ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการด้านร่างกาย (Physical Growth) พัฒนาการด้านสังคม (Social Growth) และพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative Growth) และจากการวางพื้นฐานพัฒนาการด้านต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นแนวทางในการพิจารณาเทคนิค (Technique) เรื่องราว (Topic) และสื่อการเรียนศิลปะ (Art Material) เพื่อความเหมาะสมกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสมอง (Lowenfeld, 1957)

ทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เป็นทฤษฎีที่โลเวนเฟลด์ให้ความสำคัญแก่การแสดงออกตามความคิดและความรู้สึกของเด็กตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งพัฒนาขึ้นตามวัยและวุฒิภาวะ ซึ่งโลเวนเฟลด์แบ่งขั้นพัฒนาการทางศิลปะออกเป็น 6 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) หมายถึง ขั้นของเด็กอายุประมาณ 2-4 ปี นับว่าเป็นขั้นพัฒนาการตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับแบบแผนการเรียนรู้ เจตคติ และการสัมผัสด้วยตนเอง การแสดงออกทางศิลปะเริ่มครั้งแรกเมื่ออายุ 18 เดือนถึง 4 ปี โดยการเริ่มขีดเครื่องหมายต่าง ๆ ลงบนกระดาษอย่างไร้จุดหมาย ในช่วงนี้การแสดงออกดำเนินไปตามพัฒนาการทางกาย กล้ามเนื้อและสายตา ในระยะแรก ๆ นั้นเด็กยังไม่วาดเป็นรูปต่าง ๆ แต่จะขีดเขียนเป็นเส้น ๆ ลงในกระดาษหรือพื้นที่ต่าง ๆ การขีดเขียนยังคงดำเนินต่อไปจนกระทั่งสามารถควบคุมการเคลื่อนไหว ช่วง 6 เดือนหลังจากนั้น การขีดเขียนจะมีลักษณะซ้ำ ๆ แบบเดิม และระยะนี้เด็กมีความเจริญทางกายรวดเร็วมาก การขีดเขียนคงดำเนินไปเพื่อความสนุกสนาน ตอนท้าย ๆ ของพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะเริ่มมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับรอยขีดเขียนและเริ่มพูดแสดงความคิดจินตนาการออกมาเป็นข้อสิ่งต่าง ๆ อย่างไรก็ตามในขั้นขีดเขียนนี้ก็ยังไม่มีการใช้ช่องไฟ แต่มักจะขีดเขียนกระจายทั่วไปในกระดาษ ส่วนการใช้สีเป็นไปเพื่อความสนุกสนานและแสดงออกตามประสพการณ์ และการปรับตัวของเด็ก โดยจะใช้สีบอแสดงอารมณ์ที่บออ่อนและเป็นอิสระ เช่น ใช้สีฟ้าแสดงถึงการควบคุมพฤติกรรม และใช้สีแดงแสดงอารมณ์ไม่บออ่อน นอกจากนี้ยังมีการใช้สีตามตำแหน่งที่บรรจุในกล่องแต่ยังไม่มีการออกแบบ (Lowenfeld, 1957, 1982)

ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนเขียนภาพอย่างเป็นเรื่องราว (The Preschematic Stage) หมายถึง ขั้นของเด็กอายุประมาณ 4-7 ปี ซึ่งเริ่มเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลและขั้น

ประถมศึกษา เด็กเริ่มค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างการขีดเขียนและสิ่งแวดลอมรอบ ๆ ตัว ก่อนการวาดสัญลักษณ์ที่แน่นอนจะมีการเขียนรูปร่างนั้น ๆ คล้ายคลึงกันหลาย ๆ ครั้ง ภาพวาดของเด็กในวัยนี้เริ่มมีความสำคัญต่อผู้ใหญ่ เพราะเริ่มปรากฏเป็นรูปร่างที่เข้าใจได้ว่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งใด ลักษณะการวาดที่สำคัญในวัยนี้คือการใช้รูปร่างเรขาคณิตอย่างง่าย ๆ ประกอบกันเป็นรูปร่างทั่ว ๆ ไป แต่สัดส่วนก็ยังไม่ถูกต้องเหมือนของจริง สัญลักษณ์ที่นิยมนวาดเป็นครั้งแรก คือ รูปคน มีศีรษะกลม ๆ แขนขาจะเป็นเส้นตรง ๆ และยังไม่รู้จักการลอกเลียนแบบวัตถุต่าง ๆ การวาดภาพคนจึงเป็นไปตามความคิดไม่ใช่ตามที่สายตามองเห็น ภาพที่วาดจะมีลักษณะเป็น 2 มิติ วัตถุต่าง ๆ ในภาพก็จะกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป ทั้งข้างบนข้างล่าง หรือข้าง ๆ และไม่สามารถวาดสิ่งต่าง ๆ ให้ความสัมพันธ์กันได้ แฮร์ริส (Harris, cited by Lowenfeld, 1982) กล่าวว่า เด็กยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลางของสิ่งต่าง ๆ จึงเรียกขั้นนี้ว่า ขั้นการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric)

จากการศึกษาของ คาลยัน มาซีห์ (Kalyan-Masih, cited by Lowenfeld, 1982) ซึ่งศึกษาเรื่องการวาดวัตถุเหลี่ยมล้ำกันของเด็กที่มีอายุอยู่ในพัฒนาการขั้นนี้คืออายุ 4-7 ปี จำนวน 98 คน โดยให้วาดภาพคน มีต้นไม้อยู่หลังบ้าน ปรากฏว่า พวกเขาไม่สามารถวาดภาพตามที่มองเห็นได้ เด็กในกลุ่มอายุ 4 ปียังคงขีดเขียน ส่วนกลุ่มอายุ 5 ปี วาดบ้านและต้นไม้อยู่ด้านข้างและกลุ่มอายุ 6 ปี วาดต้นไม้อยู่ส่วนบนของบ้าน และวาดบ้านอยู่ส่วนล่างหรือวาดบ้านด้านหนึ่งและต้นไม้อยู่อีกด้านหนึ่ง

การใช้สียังคงไม่คำนึงถึงสีตามธรรมชาติ จากการศึกษานี้ของ ลอร์เลอและลอร์เลอ (Lawler and Lawler, cited by Lowenfeld, 1982) ก็เกี่ยวกับการใช้สีของเด็ก พบว่า ในทางจิตวิทยาเด็กอายุ 4 ปี มีวิธีการเลือกใช้สีที่ลึกซึ้งตามความชอบและความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อแสดงสิ่งที่มีความสำคัญต่ออารมณ์ของเด็ก และจะเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมากถ้าจะตีความการใช้สีเหล่านั้น เช่น การใช้สีเหลือง เพื่อแสดงความสุข ถ้าเป็นเรื่องเศร้าจะใช้สีน้ำตา การที่เด็กเลือกใช้สีแบบนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีเหตุผลอื่น ๆ อีก (Lowenfeld, 1957, 1982)

ขั้นที่ 3 ขั้นการเขียนภาพอย่างมีความหมาย (The Schematic Stage) ขั้นนี้เป็นขั้นของเด็กอายุประมาณ 7-9 ปี ในช่วงนี้เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและสิ่งแวดลอมมากขึ้น จะวาดสิ่งต่าง ๆ เป็นรูปร่างที่แน่นอนตามแบบแผนเฉพาะตัวของแต่ละคน

และมีความสัมพันธ์กับความรู้อารมณ์ และความคิดของเด็ก และจะวาดเฉพาะสิ่งที่มีความสำคัญต่อเขา มีการใช้เส้นเรขาคณิตแบบต่าง ๆ ประกอบเป็นรูปร่างคนและมีการวาดรายละเอียดของอวัยวะต่าง ๆ เช่น จมูก คอ หู ผม ฯลฯ เมื่อเด็กอายุ 7 ปีจะวาดเสื้อผ้า แทนร่างกายคน แต่ยังไม่วาดท่าทางหรือการกระทำไม่ได้ จะวาดแต่คนยืนหน้าตรงเท่านั้น เมื่อพิจารณาการใช้ช่องไฟปรากฏว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ เช่น ต้นไม้อยู่บนพื้นดิน สิ่งต่าง ๆ อยู่บนพื้นดิน ซึ่งเรียกว่า การเขียนภาพบนเส้นฐาน (base line) เป็นการบ่งชี้ได้กว่าเข้าใจในสิ่งที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่มีความคิดรวบยอดเรื่องภาพ 3 มิติ ภาพวาดจะมีลักษณะ 2 มิติ คือมีเฉพาะความกว้างและความยาว การใช้สีเริ่มมีความสัมพันธ์กับวัตถุ สีของต้นไม้จะมีสีเขียว ท้องฟ้ามีสีฟ้า ฯลฯ และจะใช้สีสัมพันธ์กับประสบการณ์ครั้งแรกของเด็กที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ และมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ มีการใช้สีอ่อนแก่เพียงเล็กน้อย เด็กจะวาดสิ่งต่าง ๆ ช้ำ ๆ กัน และยังไม่รู้จักการออกแบบ

ลักษณะการวาดภาพของเด็กในวัยนี้ ที่มักจะพบได้อีกคือการเขียนภาพแบบพับกลาง (folding over) ลักษณะของภาพวาดคล้ายกับพับกระดาษเป็น 2 ตอน และใช้เส้นรอยพับเป็นเส้นกึ่งกลาง รูปที่เขียนจะตั้งฉากกับเส้นฐานเส้นบนและมีลักษณะหัวตั้ง แต่สิ่งที่ได้กวาดลงบนเส้นฐานเส้นล่างจะมีลักษณะหัวกลับ การเขียนภาพแบบพับกลางนี้เป็นเพราะเด็กเห็นความสำคัญของตนเองจึงเขียนภาพโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และวาดสิ่งต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับตน (egocentric) ลักษณะอีกแบบหนึ่งคือ การใช้วงกลมเป็นเส้นฐานและวาดรูปต่าง ๆ หันด้านบนขึ้นออกไปจากรัศมี นอกจากนี้แล้วยังมีการเขียนภาพแบบเอกซเรย์ (X-ray picture) เป็นภาพที่แสดงให้เห็นว่า ผู้วาดมีปฏิริยาต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งภายนอก ภายใน ตามความต้องการทางอารมณ์ และความรู้ของตนเองมากกว่า จะวาดให้เหมือนจริงตามธรรมชาติ เด็กต้องการแสดงสิ่งต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในตามที่ตนคิดว่าจะต้องมีอยู่ในภาพ ฉะนั้นเขาจึงพยายามวาดสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดโดยไม่ว่าถึงสภาพที่เป็นจริง นับว่าเป็นความละเอียดลออและความสมบูรณ์ในการออกแบบด้วยตนเองตามธรรมชาติของเด็กวัยนี้ (Lowenfeld, 1957, 1982)

ขั้นที่ 4 ขั้นรวมกลุ่ม (The Gang Age) เป็นขั้นของเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 9-12 ปี ในวัยนี้เริ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เด็กชายและเด็กหญิงเป็นปฏิปักษ์กันและเริ่มเป็นอิสระจากการปกครองของผู้ใหญ่ การแสดงออกทางศิลปะจะเปลี่ยนจากการวาดวัตถุต่าง ๆ มาเป็นการวาดที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ การวาดรูปร่างคนเริ่มเหมือนจริง

มากขึ้น แต่ยังไม่วาดภาพตามที่มองเห็น รูปคนเริ่มแสดงความแตกต่างระหว่างเพศ โดยมีผู้ชายสวมกางเกงและผู้หญิงสวมกระโปรง เครื่องแต่งกายจะมีรอยพับ รอยย่น หรือลวดลายตามริ้วและขอบ ภาพคนมีลักษณะแข็งกระด้างไม่แสดงอาการเคลื่อนไหวเพราะเด็กไม่รู้จักการสังเกตรายละเอียดอีกมีการเปลี่ยนแปลงจากเส้นฐานมาเป็นเส้นพื้นราบ (the plane) ที่แสดงถึงการใช้ช่องไฟที่เหมือนจริงมากขึ้น เด็กจะเปลี่ยนแปลงการวาดภาพโดยมีต้นไม้ขึ้นมาจากพื้นดิน ท้องฟ้าแผ่ลงมาถึงข้างล่าง แต่เด็กยังไม่มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความลึกและวาดต้นไม้ให้ปกคลุมขึ้นไปบนท้องฟ้าแสดงให้เห็นว่า เด็กเริ่มเข้าใจความเหลื่อมล้ำกันของวัตถุ และจะพัฒนาไปสู่การวาดภาพ 3 มิติ เมื่อพิจารณาถึงการใช้ช่องไฟจะพบว่า ยังคงยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของสิ่งต่าง ๆ ยังไม่มีการใช้เส้นระดับและการวัดระยะวัตถุต่าง ๆ ยังไม่สัมพันธ์กัน เด็กเริ่มใช้สีสัมพันธ์กับสีของวัตถุมากขึ้น แต่ยังไม่มีความพร้อมเกี่ยวกับการใช้สี จากผลกระทบของบรรยากาศ เช่น การใช้สีตามระยะใกล้ ไกล สีในที่มืดและสว่าง ฯลฯ ในช่วงนี้เริ่มมีการออกแบบเครื่องแต่งกายและวัสดุเครื่องใช้บางอย่างแต่ยังไม่เข้าใจการออกแบบที่แท้จริง (Lowenfeld, 1957, 1982)

ขั้นที่ 5 ขั้นของการเขียนภาพเลียนธรรมชาติ (The Pseudo Naturalistic Stage) เป็นขั้นของเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 12-14 ปี ขั้นนี้เป็นช่วงของเด็กที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายและความคิดรวบยอดหลายประการ การแสดงออกของเด็กเริ่มเหมือนจริงมากขึ้น ขั้นนี้เป็นช่วงที่เด็กจะมีความคิดรวบยอด 2 แบบคือ พวกที่มีความคิดรวบยอดทางจักษุประสาท (visually minded) และพวกที่แสดงออกตามอารมณ์และประสบการณ์ (non-visually minded) พวกนี้จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกันไปเฉพาะคน เด็กหญิงเริ่มมีความสนใจการวาดรูปร่างคนที่แสดงความแตกต่างระหว่างเพศก่อนเด็กชาย การวาดภาพคนจะเหมือนจริงมากขึ้น เช่น ทำนั่ง ยืน ฯลฯ มีรอยย่น รอบพับตามแสงเงาและท่าทางแสดงขนาดของวัตถุตามระยะใกล้ไกล เด็กชายมักจะสนใจในกิจกรรมกีฬาและมักจะวาดรูปการ์ตูนล้อเพื่อน ๆ และครู แต่เด็กยังไม่พร้อมในการวาดรูปตนเอง การวาดภาพคนของพวกที่มีการรับรู้ทางจักษุประสาทจะแสดงรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ตามผลกระทบของบรรยากาศ ส่วนพวกหลังจะสนใจเฉพาะรายละเอียดที่มีความสัมพันธ์กับอารมณ์และประสบการณ์ พวกที่มีการรับรู้ทางจักษุประสาทจะวาดภาพแสดงระยะใกล้ไกล และเริ่มเข้าใจช่องไฟ 3 มิติ ส่วนพวกหลังจะกลับไปสนใจการใช้เส้นฐานอีก แต่มีพัฒนาการมากกว่าขั้นก่อนและวาดสิ่งต่าง ๆ

ที่มีความสัมพันธ์กับอารมณ์และจิตใจตนเองเป็นหลัก การใช้สีของพวกเขาที่มีการรับรู้ทางจิตประสาท จะใช้สีแสดงระยะใกล้ไกล ฯลฯ ส่วนพวกหลังจะใช้สีแสดงความรู้สึกและประสบการณ์การ ออกแบบของพวกเขาแรกจะออกแบบให้มีความสวยงามตามหลักสุนทรียภาพ ส่วนพวกหลังจะ ออกแบบให้มีรายละเอียดในส่วนที่มีความสำคัญต่อเขา แต่ทั้ง 2 กลุ่มก็ยังไม่มีความเข้าใจ เกี่ยวกับการออกแบบที่แท้จริง (Lowenfeld, 1957, 1982)

ขั้นที่ 6 ขั้นการตัดสินใจ (The Period of Decision) ขั้นนี้เป็นช่วงที่เด็กมี อายุประมาณ 14-17 ปี การแสดงออกทางศิลปะของเด็กวัยนี้จะแสดงออกด้วยตนเองอย่างมี จุดมุ่งหมายและมีความพยายามในการพัฒนาทักษะเพื่อผลิตผลงานตามความสามารถของตน ศิลปะของเด็กในวัยนี้เป็นสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวของเด็ก ในช่วงนี้เด็กเป็นอิสระจากผู้ใหญ่และ เริ่มมีความรักเพศตรงข้าม การวาดภาพคนมีความใกล้เคียงกับธรรมชาติและแสดงการ กระทำ เสื้อผ้ามีรอยพับ รอยย่น ขณะกำลังเคลื่อนไหวได้เหมือนจริง พวกที่มีการรับรู้ทาง จิตประสาทจะวาดรูปร่างคนให้มีสัดส่วนที่ถูกต้องมากขึ้นและมีสีเงา ส่วนพวกที่แสดงออก ตามอารมณ์จะแสดงออกตามความประทับใจที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ พวกแรกจะเริ่มใช้ช่องไฟตามการ มอง (perspective) และจะวาดขนาดของวัตถุให้เล็กลงตามระยะ ส่วนพวกหลังยังคง แสดงออกโดยการใช้เส้นฐาน การใช้สีในพวกแรกจะมีการใช้สีตามผลกระทบของบรรยากาศ และมีการใช้สีอ่อนแก่ ส่วนพวกหลังจะใช้สีตามความสัมพันธ์กับอารมณ์ การออกแบบของพวกเขา แรกจะเป็นไปตามหลักสุนทรียภาพ ความสมดุลย์ และท่วงทำนอง (rhythm) พวกหลัง จะออกแบบนามธรรม (Abstract) ทั้งสองพวกจะออกแบบหน้าที่ของเครื่องใช้ต่าง ๆ ทาง อุตสาหกรรมได้ (lowenfeld, 1957, 1982)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ มีเป็นจำนวนน้อย มาก ส่วนมากจะมีงานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ความสนใจและทัศนคติที่มีต่อวิชาศิลปศึกษา ในด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบางส่วน ก็นับว่า เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยทั้งสิ้น ซึ่งงานวิจัยที่รวบรวมได้ดังกล่าวมีดังนี้ คือ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรม

เปรมฤดี มหาภาสกร (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการสอนพิเศษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร" ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสอนพิเศษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร ในด้านการจัดการเรียนการสอน ความพอใจในการเรียนของนักเรียนและผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ นักเรียนที่เรียนพิเศษซึ่งกำลังศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2531 ครูสอนพิเศษและผู้ปกครองของนักเรียนดังกล่าว จำนวนกลุ่มตัวอย่างละ 400 คน รวม 1,200 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่และร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนพิเศษมีรูปแบบการจัด 2 ลักษณะ คือ (1) ลักษณะเป็นโรงเรียนซึ่งสอนในโรงเรียนปกติแต่เปิดสอนพิเศษนอกเวลาเรียนและวันหยุดราชการ เปิดสอน 1 ห้อง มีนักเรียน 31-40 คนต่อห้อง แบ่งหลักสูตรเป็น 2 แบบ คือ แบบเร่งรัดสอน 1-2 เดือน เรียนวันเสาร์และอาทิตย์ เวลา 08.00 น. ถึง 16.00 น. ค่าบริการสอน 801 บาทถึง 1,100 บาท แบบธรรมดาสอน 3-5 เดือน เรียนวันเสาร์หรืออาทิตย์ เวลา 07.00 น. ถึง 12.00 น. ค่าบริการสอน 501 บาท ถึง 1,000 บาท (2) ลักษณะไม่เป็นโรงเรียน สอนตามบ้านนักเรียนหรือบ้านครู มีจำนวนนักเรียนเรียนแต่ละครั้งไม่แน่นอน เรียนวันธรรมดาทุกวันเวลา 16.00 น. ถึง 17.00 น. ค่าบริการสอน 100 บาท ถึง 300 บาทต่อเดือน ประเภทการเรียนการสอนพิเศษ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เรียนเพื่อการสอบคัดเลือกเข้าเรียน กระบวนการเรียนการสอนพิเศษมีวิธีการเช่นเดียวกับกระบวนการสอนในโรงเรียนปกติ คือ มีการตั้งจุดมุ่งหมาย การวินิจฉัยภูมิหลังนักเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียน ผู้ปกครอง และนักเรียนส่วนใหญ่พอใจรูปแบบและประเภทการเรียนการสอน และนักเรียนส่วนใหญ่พอใจกระบวนการเรียนการสอนทุกขั้นตอน

ขวัญฟ้า รั้งฉิยานนท์ (2531) ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้นิทานรูปภาพ" ในงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้นิทานรูปภาพกับการเล่าโดยใช้นิทาน รูปภาพ ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2531 ของโรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศ จำนวน 30 คน ซึ่งแบ่งเป็น

กลุ่มทดลอง ด้วยวิธีจับคู่คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของทอแรนซ์ แล้วใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายให้กลุ่มทดลองที่ 1 ฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้นุ่น และกลุ่มทดลองที่ 2 ฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้รูปภาพ หลังการทดลองผู้วิจัยนำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ ไปทดสอบอีกครั้งเพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนความคิดสร้างสรรค์โดยการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดละออของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้นุ่นกับรูปภาพไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 การเล่านิทานโดยใช้นุ่นและรูปภาพต่างช่วยให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็นและทัศนคติต่อวิชาศิลปศึกษา

ประวิทย์ แซ่เตีย และคณะ (2526) ได้ศึกษาวิจัยโดยการสำรวจปัญหาและความต้องการของนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - ประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสอบถามทัศนคติของผู้ปกครองและอาจารย์ที่มีต่อวิชาศิลปศึกษา ผลการสำรวจพบว่า นักเรียนชายชอบเขียนภาพที่เป็นเรื่องราวต่อไปนี้อย่างมากที่สุด เช่น ชาวประมง สงคราม หมู่บ้านอวกาศ ของเล่นของฉัน ครอบครัวของฉัน การจราจรทางอากาศ โทรทัศน์ เตี้ยง เครื่องบิน เรือรบ และชอบใช้สีสดใส สีเขียว สีม่วง สีเหลือง และสีฟ้า ส่วนนักเรียนหญิงชอบเขียนภาพที่เป็นเรื่องราวต่อไปนี้อย่างมากที่สุด เช่น ฉันเป็นหมอครอบครัวของฉัน โรงพยาบาล ห้องนอนของฉัน ก็ฬาวายน้ำ ส่วนดอกไม้ ผลไม้ จักรยาน แก้วน้ำ โทรทัศน์ ดอกไม้ และชอบสีม่วง สีเขียว สีเหลือง สีฟ้า และสีสดใส นอกจากนี้พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงต่างชอบเขียนรูปทรงอิสระมากกว่าทรงเรขาคณิต วัสดุในการทำงานศิลปศึกษา นักเรียนชอบใช้กาวลาเท็กซ์ และแป้งเปือก สีเทียน-สีน้ำ ปากกาหมึกแห้ง สำหรับนักเรียนหญิงชอบใช้กาวลาเท็กซ์ สีเทียน สีเมจิก ดินสอดสีไม้ และยังพบว่าทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ชอบในบุคลิกภาพของครูผู้สอนคล้ายคลึงกันมากคืออายุไม่มาก เป็นหญิงหรือเป็นชายก็ได้ แต่งกายเรียบร้อย แต่เรียบร้อย ให้นักเรียนปฏิบัติอยู่ในระเบียบ มีเรื่องราวแปลก ๆ ใหม่ ๆ มาให้นักเรียนได้เรียน พูดสม่ำเสมอในเวลาสอนและเข้าสอน

ตรงเวลา สำหรับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนส่วนมากยังไม่เข้าใจเนื้อหาวิชา ศิลปศึกษา อาจารย์ประจำชั้นแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปศึกษาว่า เหมาะสมดี ซึ่งจากการสำรวจครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความชอบของนักเรียนที่แสดงออกมา ทำให้ครูผู้สอนศิลปศึกษาได้ตระหนักถึงเนื้อหาวิชาที่กำหนดว่า ยังขาดความเหมาะสมในเรื่องของการกำหนดเรื่องราวในการเขียนภาพและรูปทรง ตลอดจนอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน เป็นเหตุให้นักเรียนไม่เกิดความกระตือรือร้นเท่าที่ควร คณะผู้วิจัยได้กล่าวมาจากจุดมุ่งหมายหลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2521 นั้นได้กำหนดไว้ถึง 5 ประการด้วยกัน เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาวิชาและวิธีการที่ผู้สอนได้กำหนดขึ้นนั้น สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายเพียง 4 ประการเท่านั้น คือ นักเรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เกิดความสนใจ และสามารถแสดงออกตามความถนัดได้ มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน และสามารถนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าได้ สำหรับการสร้างให้จิตสำนึกในคุณค่า และประโยชน์ของศิลปะของชาตินั้น นักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้นจะสามารถแสดงออกมาในลักษณะของการเขียนเรื่องราวต่าง ๆ ตามวัฒนธรรมและประเพณีเท่านั้น ไม่สามารถแสดงออกถึงเอกลักษณ์ที่แท้จริงในเรื่องราวของศิลปะไทยได้เท่าที่ควร

มานัส มีไช และคณะ (2526) ได้ศึกษาโดยการสำรวจปัญหาและความต้องการของนักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 - ประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการเรียนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2521-2522 จำนวน 120 คน ผลการสำรวจพบว่า ความต้องการที่นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกัน คือ มีความต้องการแก้ไขปัญหาในการทำงานด้วยตัวเองก่อน ถ้าแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้จริง ๆ จึงจะขอคำแนะนำจากครู

สุภาวดี โรจนธรรมกุล (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความสนใจของนักเรียนในการจัดกิจกรรมการสอนของครูในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร" ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสนใจของนักเรียนในการจัดกิจกรรมการสอนของครูในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยส่งแบบสอบถามไปยังนักเรียนชั้นประถม-

ศึกษาปีที่ 6 462 คน และใช้แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์กับครูผู้สอน 16 คน ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการสอนที่ครูปฏิบัติมากเป็นอันดับ 1 คือครูใช้กระดานดำประกอบการสอน อันดับสุดท้ายคือ ครูให้นักเรียนเล่าถึงปัญหาของผู้อื่นที่นักเรียนได้พบให้เพื่อน ๆ ฟังแล้วช่วยกันแสดงความคิดเห็นหาทางแก้ไขปัญหา กิจกรรมการสอนของครูที่นักเรียนสนใจมากที่สุดคือ ครูให้นักเรียนแข่งขันหรือเล่นเกม และกิจกรรมที่นักเรียนสนใจน้อยที่สุดคือ ครูให้นักเรียนเขียนเรียงความเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน ด้านเทคนิคการสอนที่ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ การสอนแบบอภิปราย และที่น้อยที่สุดคือการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง ส่วนเทคนิคและวิธีสอนที่นักเรียนสนใจมากที่สุดคือ การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ และที่น้อยที่สุดคือ การสอนแบบบรรยาย สรุปแล้วการจัดกิจกรรมการสอนและเทคนิควิธีการสอนของครูยังไม่ตอบสนองความสนใจของนักเรียน

นิภาพรพร กุลฉิลก (2529) ทำการวิจัยเรื่อง "ลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์ ตามการรับรู้ของครูศิลปะที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูศิลปะและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร" และเพื่อเปรียบเทียบลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูศิลปะและนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูศิลปะ จำนวน 132 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 325 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 66 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยในส่วนของการศึกษาลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์ ตามการรับรู้ของครูศิลปะและนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ความคิดเห็นของครูศิลปะและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ สอดคล้องกันในระดับเห็นด้วย ในด้านการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการสอน สอดคล้องกันในระดับเห็นด้วย ยกเว้นในข้อที่ว่า ครูศิลปะควรมุ่งเน้นการสอนแบบบรรยาย ทั้งครูศิลปะและนักเรียนมีความเห็นในระดับไม่แน่ใจ ในด้านการวัดผลประเมินผล สอดคล้องกันในระดับเห็นด้วย ยกเว้นข้อที่ว่า ครูศิลปะควรมุ่งเน้นการใช้แบบทดสอบนักเรียน ทั้งครูศิลปะและนักเรียนมีความเห็นในระดับไม่แน่ใจ ส่วนการเปรียบเทียบลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูศิลปะและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ปรากฏว่าทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ซันติ เจริญอาจ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรีเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์" ในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรีเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชา ความเข้าใจในศิลปะในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรี เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ กลุ่มประชากรประกอบด้วย อาจารย์ผู้สอนวิชาความเข้าใจในศิลปะในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2529 และอาจารย์ที่เคยสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะในภาคการศึกษาที่ผ่านมาในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ จำนวน 20 ท่าน รวมทั้งนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังเรียนวิชา ความเข้าใจในศิลปะในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2529 จำนวน 445 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม แบบตรวจคำตอบ (Check List) แบบประเมินค่า (Rating Scale) แบบคำถามปลายเปิด (Open Ended) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ มีชัณฉิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรีเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะ โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย ในด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน คุณสมบัติของผู้เรียน การใช้เอกสารและตำราประกอบการเรียนการสอน เนื้อหาวิชาและหลักสูตร วิธีสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดผลและประเมินผล เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรีเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะ พบว่า ความคิดเห็นในด้านคุณสมบัติของผู้เรียน การใช้เอกสารและตำราประกอบการเรียนการสอน วิธีสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดและประเมินผล อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ความคิดเห็นด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอนด้านเนื้อหาวิชาและหลักสูตร อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มาลียา กองสุข (2533) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูศิลปะในกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปะศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521" การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูศิลปะในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปะศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษา

ตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในด้านการปฏิบัติตามระเบียบการประเมินผล การสร้างแบบทดสอบ วิธีการประเมิน การตัดสินผลการเรียน การส่งเสริมและสนับสนุนครูศิลปะในเรื่อง การประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา โดยบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นจากครูศิลปะระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร จำนวน 110 คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป เอส ดี เอส เอส เล็กซ์ (SPSSX - Statistical Package for the Social Science X) แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง และข้อเสนอแนะในรูปความเรียงตามลำดับความถี่ของจำนวนผู้ตอบ ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปะตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 อยู่ในระดับเห็นด้วยในทุก ๆ ด้านดังต่อไปนี้คือ 1) การปฏิบัติตามระเบียบการประเมิน 2) การสร้างแบบทดสอบ 3) วิธีการประเมินผล 4) การตัดสินผลการเรียน 5) การส่งเสริมและสนับสนุนครูศิลปะในเรื่องการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา โดยบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ครูศิลปะมีข้อเสนอแนะในแบบสอบถามปลายเปิดที่สำคัญดังนี้คือ 1) กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำคู่มือการประเมินผลให้แก่ครูศิลปะอย่างทั่วถึง 2) กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำเอกสาร ตำราเรียน และคู่มือครู ให้แก่ครูศิลปะได้ใช้เตรียมการประเมินผลล่วงหน้าอย่างเพียงพอ 3) กลุ่มโรงเรียนแต่ละกลุ่มควรจัดทำธนาคารข้อสอบ 4) ครูศิลปะควรเน้นวิธีการประเมินผลภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี 5) ครูศิลปะไม่ควรตัดสินให้ผลการเรียน "0" หรือ ตก ในกรณีที่นักเรียนมีความตั้งใจปฏิบัติงานพอสมควรแล้ว 6) ศึกษานิเทศก์ควรแนะนำครูศิลปะในด้านวิธีการประเมินผล การเขียนข้อทดสอบ และการปฏิบัติตามระเบียบการประเมินผล 7) ศึกษานิเทศก์ควรจัดอบรมสัมมนาให้แก่ครูศิลปะ โดยการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้คำปรึกษาแนะนำ 8) ศึกษานิเทศก์ควรนิเทศและติดตามประเมินผลการปฏิบัติการประเมินผลของครูศิลปะทุกภาคเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการแสดงออกและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กระดับประถมศึกษา

โกศล ภูพลอย (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 มีวัตถุประสงค์เพื่อ

ศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผลการวิจัยพบว่าการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของกลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงลักษณะต่าง ๆ แต่ละด้านตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริงได้ทุกลักษณะ ซึ่งนักเรียนจะถ่ายทอดสิ่งที่ตนเคยพบเห็นจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม โดยวาดเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ การแสดงออกของนักเรียนทั้งหมดในแต่ละด้านจะมีลักษณะดังนี้คือ

1. ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างแสดงออกได้มากที่สุด คือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย คิดเป็นร้อยละ 99.23 และแสดงออกน้อยที่สุด คือ การแสดงอาชีพกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย แต่ยังผิดธรรมชาติและท่าทางแข็งกระด้าง คิดเป็นร้อยละ 23.08

2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุดคือ การแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในภาพได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 98.64 และแสดงออกน้อยที่สุด คือ การแสดงลักษณะสามมิติหรือส่วนลึกของวัตถุทางด้านข้าง คิดเป็นร้อยละ 15.38

3. ด้านการใช้สี ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ การแสดงรอยแปรงหรือเส้นในการระบายสีซ้ำ ๆ ไปในแนวหรือทิศทางเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 92.31 และแสดงออกน้อยที่สุด คือ การแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ คิดเป็นร้อยละ 50.77

4. ด้านการออกแบบ ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุดคือการแสดงรายละเอียดความแตกต่างของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย คิดเป็นร้อยละ 83.08 และแสดงออกน้อยที่สุด คือ เรื่องราวของภาพแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ คิดเป็นร้อยละ 66.92

ปราณีต มาลัยวงษ์ (2523) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนปกติ การทดลองให้กลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสอง เรียนจากชุดการสอนศิลปะศึกษาที่

ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 12 ครั้ง ผลการทดลองปรากฏว่านักเรียนที่เรียนวิชาศิลปะศึกษา โดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อัจฉรา แหม่มสรवल (2518) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์วิชาวาดภาพ กับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 199 คน เป็นนักเรียนชาย 119 คน นักเรียนหญิง 80 คน พบว่า ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ทั้ง 3 ด้าน คือ ความคิดริเริ่ม ความคิดยืดหยุ่นในการคิด ความคล่องในการคิด มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาวาดภาพ คือ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีพิสัย 0.30 ถึง 0.34 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ผู้วิจัยอภิปรายว่า การจัดการเรียนการสอนในวิชาวาดภาพเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน และวิธีการสอนก็มีบทบาทต่อนักเรียนมาก เพราะการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนสาธิตนั้น เน้นการสร้างบรรยากาศที่ดีให้นักเรียน กล่าวพูด กล่าวทำ กล่าวคิด กล่าวแสดงออกอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนวิชาวาดภาพ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกตามความสามารถและความต้องการ อันอาจช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

วิรัตน์ คุ่มคำ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมอง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยรูปภาพเป็นสื่อ แบบ ก (Torrance Tests of Creative Thinking Figural Form A.) ของ ดร. อี พอล ทอร์แรนซ์ แบบทดสอบฉบับนี้ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ชุด คือ กิจกรรมชุดที่ 1 เป็นการวาดภาพต่อเติมจากสิ่งเร้าซึ่งเป็นกระดาษรูปไข่สีเขี้ยว 1 ภาพ กิจกรรมชุดที่ 2 เป็นการวาดภาพต่อเติมให้สมบูรณ์จากสิ่งเร้า ซึ่งเป็นเส้นลักษณะต่าง ๆ จำนวน 10 เส้น กิจกรรมที่ 3 เป็นการต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าซึ่งเป็นเส้นคู่ขนาน จำนวน 30 คู่

2. แผนการสอนวิชาศิลปศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมอง ผู้วิจัยสร้างชิ้นเองจำนวน 8 แผน ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไข แล้วนำไปทดลองใช้เพื่อหาข้อบกพร่อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นเครื่องมือที่สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

ตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนชาย จำนวน 14 คน และหญิง 18 คน จากชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดสี่สูก สังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มตัวอย่างก่อนการเรียน โดยใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพเป็นสื่อแบบ ก. หลังจากนั้นได้ทำการสอนกลุ่มตัวอย่างตามแผนการสอนที่สร้างขึ้น โดยผู้วิจัยดำเนินการสอนด้วยตนเอง สัปดาห์ละ 2 วัน เป็นเวลา 4 สัปดาห์ แล้วให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบชุดเดิมอีกครั้ง นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบทั้ง 2 ครั้ง มาเปรียบเทียบเพื่อศึกษาการพัฒนาคิดสร้างสรรค์ โดยการทดสอบค่า t (t -test) ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 ผลการวิจัยพบว่า คะแนนความคิดสร้างสรรค์ในทุก ๆ ด้าน หลังการเรียนศิลปศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมองสูงกว่าก่อนการเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสอนศิลปศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมองช่วยส่งเสริมการพัฒนาคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้พัฒนาสูงขึ้นได้

สมสมร กุ๊ประกร (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาชั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนแต่ละกลุ่มอายุโดยส่วนใหญ่มีชั้นพัฒนาการทางการวาดภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่ วิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ เคยศึกษาค้นพบ และสรุปไว้ ทั้งนี้ยกเว้นนักเรียนกลุ่มอายุ 12/1 - 14/0 ปี ส่วนใหญ่ที่มีพัฒนาการการวาดภาพไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ คือ แทนที่จะมีชั้นพัฒนาการอยู่ในชั้นที่ 5 ชั้นการวาดภาพเลียนแบบธรรมชาติกลับอยู่ในชั้นที่ 4 คือ ชั้นที่เด็กเริ่มการเขียนรูปร่างของจริง ลักษณะการวาดรูปคน การใช้สีรองไฟ การใช้สี และการออกแบบของนักเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ตรงตามเกณฑ์ปานกลาง นักเรียนบางคนที่มีพัฒนาการทางการวาดภาพจัดอยู่ในชั้นที่สอง หรือสาม หรือสี่ มีพัฒนาการทางการวาดภาพของลักษณะข้ามชั้นไปอยู่ในชั้นพัฒนาการที่สูงขึ้น

ฐิติรัตน์ อัดตะนังค์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดระยอง" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย โค-สแควร์ และ t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพพระบายสี ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ นักเรียนชายชอบวาดคนผู้ชาย ชอบวาดสัตว์ปีก และเขียนภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวมากที่สุด นักเรียนหญิงชอบวาดคนผู้หญิง ชอบวาดภาพสัตว์ปีกและเขียนภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติมากที่สุด
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Drawing Realism)
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้สี 4 ประเภทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุด คือ สีเมจิก สีที่นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีเทียน
4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ นักเรียนชายเลือกใช้สีเหลืองมากที่สุด นักเรียนหญิงเลือกใช้สีแดงมากที่สุด
5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนทำคะแนนได้สูง คือ งานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนทำคะแนนได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการเพิ่มและตัดทอนภาพ

นิยนา คณานุรักษ์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนสาธิตสังกัด

ทบวงมหาวิทยาลัย เขตกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ไค-สแควร์ และ t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. การแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนเกี่ยวกับ ลักษณะภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ อยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 3 คือ ขั้นการเขียนภาพได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) ตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์
2. การเปรียบเทียบการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีเกี่ยวกับ ลักษณะ ภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ โดยจำแนกตามเพศนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้ประเภทของสีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนชายใช้มากคือสีเมจิก สีประเภทที่นักเรียนหญิงใช้มากคือดินสอสี
4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้สีในการระบายภาพต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้มากคือสีแดง ส่วนสีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้น้อยที่สุดคือสีเทา
5. การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์โดยจำแนกเพศ ปรากฏว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิง ทำคะแนนได้สูงที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเพิ่มและตัดทอนภาพ

ปราณี ศรีโชค (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพ-

มหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสี
 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับลักษณะการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การ
 เลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สีและงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
 ตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และนำผลงานการ
 แสดงออกทางศิลปะเด็กโดยการเขียนภาพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติโดยหาค่า
 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพคน ภาพสัตว์
 และภาพอิสระ อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่ 5 คือ ขั้นการเขียนภาพโดยใช้เหตุผล
 (The Stage of Reasoning)
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่าง
 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเขียนภาพแสดงเนื้อหาและเรื่องราวแตกต่างกัน
 กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ
4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้ประเภทของสี แตกต่างกันอย่างมีนัย
 สำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุดคือสีดินสอ สีประเภทที่
 นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีน้ำ
5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้มากที่สุดคือสีเหลือง สีที่
 นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีขาวและสีเทา
6. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ
 เกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่
 นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้สูงที่สุดคืองานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วน
 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการ
 สลับตำแหน่งภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะระดับประถมศึกษา

ภัทรา สุคนธรักษ์ (2505) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการทางศิลปะของเด็ก
 ไทยในชั้นประถมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนประถมสาธิตแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนคร โดยมี

จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยเปรียบเทียบเพศ อายุ กลุ่มประชากร เป็นเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. เด็กจะมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นต่าง ๆ ตามระดับอายุดังนี้
 - 5-6 ขวบ จนถึง 7 ขวบ อยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 2 หรือขั้นต้นของการเขียนภาพให้มีความหมาย
 - 7-8 ขวบ จนถึง 10 ขวบ อยู่ในขั้นที่ 3 หรือขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง
 - 9-11 ขวบ อยู่ในขั้นที่ 4 หรือเริ่มต้นของการเขียนภาพอย่างของจริง
 - 11 ขวบ เป็นวัยที่มีแนวโน้มอยู่ในระยะต้น ของขั้นพัฒนาการขั้นที่ 5 หรือขั้นการใช้เหตุผล
2. เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นเดียวกัน เขียนภาพแสดงลักษณะรูปคน การใช้ช่องว่าง การใช้สี และการออกแบบแตกต่างกันไปตามลำดับวัย เด็กอายุมากขึ้น เขียนภาพ มีลักษณะใกล้เคียงกับลักษณะของภาพในขั้นพัฒนาการขั้นต่อไปได้มากขึ้น
3. เด็กส่วนมากมีพัฒนาการทางการวาดภาพอยู่ในขั้นเดียวกับการปีน
4. เด็กหญิงทุกวัย ชอบวาดภาพบ้านและคน แต่วัย 9-10 ขวบ วาดภาพทิวทัศน์เพิ่มขึ้น 10-11 ขวบ วาดจากนวนิยายหรือเรื่องราว และภาพสัตว์เพิ่มขึ้น ส่วนเด็กผู้ชาย ทุกวัยชอบวาดจากรูป แต่บางวัยมีการวาดสิ่งอื่น ๆ รองลงไปจากจากรูป คือ 5 ขวบ วาดจากนิยายหรือเรื่องราว 9 ขวบ วาดจากการต่อสู้ 10 ขวบ วาดทิวทัศน์และบ้าน 11 ขวบ วาดจากท้องทะเล
5. เด็กหญิงส่วนมากของกลุ่มตัวอย่าง วาดภาพบ้านและคนมากที่สุด และปีน ภาชนะที่ใช้ในบ้านมากที่สุด แต่เด็กชายส่วนมากวาดจากรูปมากที่สุด

อัชชา แสงอัสনী (2514) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ที่ได้รับการสอนศิลปะตามแนวเก่าและแนวใหม่ จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยยึดหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) ประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนสมถวิล ราชดำริ และโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝาสนประถม ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการวาดภาพคนของนักเรียนทุกกลุ่มอายุ

พัฒนาพื้นฐานพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่ 1 ไปแล้ว นักเรียนที่พัฒนาถึงขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่ 2 มีรวมทั้งสิ้นร้อยละ 81.35 โดยพบว่าลักษณะการวาดภาพคนของนักเรียนที่อยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 2 มีลักษณะดังนี้คือ

1. เขียนวงกลมแทนศีรษะ มีเส้นยาว แสดงลำตัว แขน ขา ไม่แสดงเพศ
2. ลักษณะคล้ายกับลักษณะที่ 1 แต่แสดงเพศด้วยกระโปรงหรือกางเกง
3. มีเส้นอื่น ๆ เพิ่มเติมนอกจากเส้นยาว ๆ ที่แทนลำตัว แขน ขา แต่ไม่แสดงเพศ
4. ใช้เส้นเรขาคณิตและเส้นอื่น ๆ ปนกัน แสดงเพศด้วย หมวก กระโปรง และกางเกง

นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 จะวาดภาพคนหน้าตรงมากที่สุด ส่วนพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่ 4 จะวาดภาพหน้าตรงและหน้าข้างปนกัน และไม่มีนักเรียนในกลุ่มอายุใดที่พัฒนาการถึงขั้นที่ 5 เลย

งานวิจัยต่างประเทศ

เครบับ (Crabbe, 1978) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of the Attitudes Toward Art of 210 Elementary School Children as They Relate to Grade, Age and Sex" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับระดับชั้น อายุ และเพศของนักเรียนชั้นประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในลินคอล์นและเนแบรสกา จำนวน 210 คน ที่แบ่งออกเป็นกลุ่มตามระดับชั้นตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงระดับ 6 และแยกตามเพศ เป็นนักเรียนชาย 105 คน และนักเรียนหญิง 106 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามทัศนคติที่ดัดแปลงมาจากแบบสอบถาม "The Eisner Art Attitude Inventory (EAAI)" และ "The Children's Art Attitude Inventory (CAAI)" จำนวน 18 ข้อ ประกอบด้วยคำถามด้านต่าง ๆ 3 ด้านดังนี้คือ ด้านความพึงพอใจที่เกิดจากงานศิลปะ มโนทัศน์ของตนเองในงานศิลปะและกิจกรรมศิลปะที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อศิลปะกับระดับชั้นและอายุ ได้ค่า $-.1432$ และ $-.1431$ ตามลำดับที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $.019$ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อศิลปะกับเพศ ปรากฏว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงไม่มีความแตกต่างกัน และนักเรียนที่

เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมศิลปะจะมีทัศนคติศิลปะในด้านบวกมากที่สุด ผลการวิจัยนี้ยังพบว่า นักเรียนชายระดับอนุบาลมีคะแนนทัศนคติต่อศิลปะศึกษาสูงที่สุด และนักเรียนหญิงระดับ 4 มีคะแนนทัศนคติต่อศิลปะศึกษามากที่สุด ขณะที่ผลการวิจัยที่มีผู้ทำการวิจัยมาก่อนการวิจัยนี้พบว่า นักเรียนหญิงมีทัศนคติต่อศิลปะในด้านบวกมากกว่านักเรียนชาย

เมย์ (May, 1985) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "What Art Means to Third and Fourth Graders : A Two-Year Case Study (Curriculum, Ethnography) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า ประสบการณ์จากโปรแกรมศิลปะในชั้นประถมศึกษามีความหมายต่อเด็กอย่างไร ตัวอย่างประชากรคือนักเรียนเกรดสาม จำนวน 3 กลุ่ม จากสามโรงเรียนจำนวน 83 คน และในปีที่ 2 ได้ติดตามสังเกต 2 กลุ่มใน 3 กลุ่มเดิม ซึ่งขึ้นไปอยู่ในระดับเกรด 4 จำนวน 61 คน โรงเรียนที่เลือกมานั้นเป็นตัวแทนประชากรระดับต่ำ ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ และระดับปานกลาง โดยการดูจากการปฏิบัติจริง รวมทั้งการสังเกต การบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ แบบสอบถามและการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ผลจากการศึกษาพบว่า นักเรียนจัดอันดับสติปัญญาและความสามารถในการเรียนศิลปะของตนต่ำกว่าที่ผู้ใหญ่ประเมินผลงานของพวกเขา กิจกรรมที่นักเรียนชอบคือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้มีความยืดหยุ่นในการใช้ความคิดและการศึกษาค้นคว้า กิจกรรมที่นักเรียนชอบน้อยที่สุดเป็นกิจกรรมที่ต้องการให้นักเรียนถ่ายทอดออกมาให้เหมือนจริง และมีจุดประสงค์คลุมเครือสับสนหรือต้องมีการควบคุม นักเรียนชอบทำงานโดยใช้ความคิดจินตนาการของตนเองมากกว่าที่จะเลียนแบบตัวอย่างจากครู นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าศิลปะคือการปฏิบัติ แต่ก็มีจำนวนมากที่แสดงความสนใจในการดู การชื่นชมความงามและการวิจารณ์

ฮูเทน (Hooten, 1985) ศึกษาการตัดสินใจทางสุนทรียศาสตร์ของครูชั้นประถมศึกษาคุณภาพของผลงานของนักเรียน การเลือกบุคคลิกครู การศึกษามนุษยสัมพันธ์ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในศิลปะของครูประถมศึกษากับคุณภาพของผลงานศิลปะของเด็กในชั้นเรียนของเขา และศึกษาความสัมพันธ์กับลักษณะของครูอื่น ๆ เช่น การศึกษาและประสบการณ์ด้านศิลปะ การวิจัยใช้ครู 50 คน มีอายุ 25-50 ปี ทำการสอนมาแล้ว 1-15 ปี และผลงานนักเรียน 1,865 ชิ้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบทดสอบศิลปะของ ไมเออร์ (Meier, 1940) ผลงานของนักเรียนจะถูกให้คะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน

ในด้านการจัดองค์ประกอบและลักษณะสร้างสรรค์โดยเฉพาะ ผลที่ได้จากข้อมูลคุณภาพผลิตกับข้อมูลลักษณะเฉพาะของครู จะถูกนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลความสามารถทางศิลปะของครู เพื่อจะดูว่าลักษณะของครูเป็นตัวบ่งชี้ถึงผลงานทางศิลปะ และสัมพันธ์กับคุณภาพผลงานศิลปะของนักเรียน ผลสรุปจากข้อมูลพบว่า

1. การประเมินงานศิลปะของนักเรียน ครูมีการประเมินแตกต่างกัน ทำให้การตัดสินใจไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
2. ควรเลือกครูที่มีความสามารถพิเศษและไม่สัมพันธ์กับการสอนในห้องเรียน คิดค้นผลงาน ยกเว้นครูผู้สอนจะมีความสามารถพิเศษทางศิลปะ

วอลเตอร์ (Walters, 1987) ศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จของหลักสูตรวิชาศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษาในโรงเรียนมานิโตบา (Manitoba Schools) ประเทศแคนาดา เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตรวิชาศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษาต่างจังหวัด ซึ่งถูกใช้โดยครูที่ไม่มีความชำนาญทางด้านนี้โดยเฉพาะ การศึกษาค้นนี้มี 3 หัวข้อแสดงความแตกต่าง 3 แบบของการประสพผลสำเร็จในสิ่งแวดล้อม 3 แบบ จากข้อมูล 15 กรณี ที่มีผลต่อการประสพผลสำเร็จพบว่า ครูศิลปะศึกษาที่สอนในหลักสูตรประถมศึกษา มีองค์ประกอบ 5 ปัจจัยที่ต้องปรับปรุงคือ

1. ครูศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาต้องได้เรียนวิชาศิลปะในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐานการศึกษา
2. ทศนคติของผู้บริหาร ครู พ่อแม่ ที่มีต่อศิลปะควรมีการเปลี่ยนแปลง
3. การพัฒนาวิชาชีพและการให้บริการสำหรับครูประถมศึกษาต้องรวมถึงหลักสูตรและวิชาชีพบริการ
4. บุคคลสำคัญจะต้องมีพฤติกรรมสนับสนุน กระบวนการสร้างงานที่ประสพผลสำเร็จในวิชาศิลปะ
5. ลักษณะเฉพาะของการประเมินค่าวิชาศิลปะจะต้องมีการพัฒนาและผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้ จะต้องได้รับการฝึกหัดมาก่อน

เชอร์รี่ฟ (Sherief, 1979) ทำการศึกษาเพื่อสำรวจบรรยากาศในห้องเรียนที่มีผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาผู้วิจัยสร้างบรรยากาศในห้องเรียนเป็น 2 ลักษณะคือ บรรยากาศที่เสรี และบรรยากาศที่มีการจำกัดกิจกรรม พบว่า กลุ่มนักเรียนที่เรียนในบรรยากาศแบบเสรีมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่า กลุ่มนักเรียนที่เรียนในบรรยากาศแบบจำกัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ